

Jaarverslag Lentis Research 2012

Dr. Stynke Castelein
Leonie Bais, M.Sc.
Dr. Rikus Knegtering

Lay-out en tekstverwerking: Mw. Ellen Klein
Omslagontwerp: Grafisch Centrum, Zuidlaren
Druk: Grafisch Centrum, Zuidlaren

INHOUDSOPGAVE

Jaarverslag Lentis Research 2012.....	4
ALGEMEEN	4
ACTIVITEITEN	5
PLAN KOMEND JAAR	7
PERSONELE BEZETTING.....	8
Onderzoek binnen de zorggroep Linis.....	9
ALGEMEEN	9
ACTIVITEITEN	9
ONTWIKKELPUNTEN	17
PLAN KOMEND JAAR	17
PERSONELE BEZETTING.....	17
Onderzoek binnen de zorggroep Dignis	18
ALGEMEEN	18
ACTIVITEITEN	18
ONTWIKKELPUNTEN	19
PLAN KOMEND JAAR	19
PERSONELE BEZETTING.....	20
Onderzoek binnen de zorggroep Jonx en het ATN	21
ACTIVITEITEN	21
Onderzoek binnen de zorggroep Welnis en het CIP	23
ALGEMEEN	23
PLAN KOMEND JAAR	24
PERSONELE BEZETTING.....	24
<i>ONDERZOEK OP DE AFDELING EETSTOORNISSEN EN OBESITAS</i>	24
ALGEMEEN	24
ACTIVITEITEN	24
PLAN KOMEND JAAR	26
PERSONELE BEZETTING.....	27
<i>ONDERZOEK OP DE AFDELING PERSOONLIJKHEIDSPROBLEMATIEK</i>	27
ALGEMEEN	27
ACTIVITEIT.....	27
PLAN KOMEND JAAR	27
PERSONELE BEZETTING.....	27
ALGEMEEN	28
ACTIVITEITEN	28

Jaarverslag Lentis Research 2012

Algemeen

Lentis Research streeft ernaar een inspirerende, innovatieve en flexibele organisatie te zijn. Het stimuleren en ondersteunen van medewerkers die onderzoek ter verbetering van de zorg willen uitvoeren, is een belangrijke doelstelling. Binnen de gestelde doelen heeft Lentis Research zich ontwikkeld tot een bruisend ontmoetingspunt van onderzoekers en behandelaren binnen de psychiatrische zorg zowel binnen Lentis als daarbuiten. Het jaarverslag 2012 probeert u mee te nemen op het zich snel ontwikkelende wetenschappelijke (zorg-)onderzoek voor mensen met psychiatrische problemen binnen Lentis.

Lentis Research bestaat uit een aantal organisatorische elementen: de wetenschappelijke adviesraad (WAR), het wetenschappelijk netwerk (WETEN), projectteams en het onderzoeksbureau. Details hierover zijn te vinden in het beleidsplan.

In 2012 was het beleid gericht op het verder uitbreiden van patiëntgebonden onderzoek in de dagelijkse zorgverlening. Ter bevordering van visie-ontwikkeling en kennisverspreiding rond toegepast wetenschappelijk onderzoek, zijn vele presentaties gegeven op verschillende afdelingen binnen Lentis.

Het eerste Lentis Research congres werd in 2012 gehouden en voorbereidingen zijn getroffen voor het tweede interne symposium dat in oktober 2013 staat gepland. Bij beide congressen staat patiëntgebonden onderzoek centraal, met als terugkerend centraal thema 'Zorg voor onderzoek en onderzoek voor zorg'.

Vanuit de medewerkers van Lentis Research werden in 2012 consultaties gedaan aan afdelingen zowel binnen Lentis (Dignis, Welnis, Jonx) als buiten Lentis (Wenckebach Instituut, Rob Giel Onderzoekcentrum) op het gebied van innovatief wetenschappelijk onderzoek.

De medewerkers van Lentis Research onderhielden actief contact met de vakgroepen Psychologie en Sociologie van de Rijksuniversiteit Groningen, het Universitair Centrum Psychiatrie en het Rob Giel onderzoekcentrum van het Universitair Medisch Centrum Groningen. Medewerkers van Lentis Research zijn tevens betrokken als co-promotor bij een aantal promotietrajecten van mensen zowel binnen als buiten Lentis.

Er zijn meerdere subsidie-aanvragen ingediend en deels gehonoreerd. Voor verpleegkundig onderzoek was dit bij ZonMw (samen met het UMCG, niet gehonoreerd), Stichting Roos (gehonoreerd) en intern bij Lentis.

Er werd in 2010 een nieuwe cursus ontwikkeld, genaamd 'Eerste Hulp bij Onderzoek (EHBOz)', waarvan de colleges liepen van het eind 2011 tot midden 2012. Deze geaccrediteerde cursus richtte zich op het aanleren van onderzoeksvaardigheden voor medewerkers die zowel HBO of universitair waren opgeleid.

De cursus werd positief geëvalueerd. In 2012 werd besloten de cursus te herhalen. De tweede cursus is gestart en loopt tot najaar 2013.

De nieuwe projecten die in 2012 van start zijn gegaan, worden verderop in dit jaarverslag besproken. We hopen dat u met ons, na lezing van dit jaarverslag, tot de conclusie komt, dat ondanks of misschien wel gestimuleerd door, de economische crisis, innovatie en wetenschappelijk onderzoek binnen Lentis een warm hart wordt toegedragen en dat men open staat voor meer. Hieronder volgt een overzicht van de activiteiten, ontwikkelpunten, plannen voor het jaar 2012 en de personele bezetting per zorggroep van Lentis. Aan het eind van dit jaarverslag vindt u publicaties.

Activiteiten

Basiscursus Eerste Hulp bij Onderzoek: EHBOz

De basiscursus 'Eerste Hulp bij Onderzoek' laat diverse aspecten van wetenschappelijk onderzoek aan bod komen. Cursisten leren hoe zij artikelen kunnen beoordelen op evidentie, hetgeen direct van belang is voor de dagelijkse praktijk. Tevens biedt de cursus inzicht in moderne onderwijsmethoden en hoe hier vanuit de werkvloer op kan worden aangesloten. De cursus is bedoeld voor psychiaters, (huis-)artsen en andere geïnteresseerden. De tweede cursus wordt gestart in 2013. Deze cursus is geaccrediteerd en staat eveneens open voor mensen van buiten Lentis (tegen kostprijs). Gezien de positieve waardering en duidelijk behoefte, staat een derde cursus in de planning.

Lentis Symposium

Op donderdag 11 oktober 2012 werd het eerste Lentis-brede onderzoekssymposium gehouden op het terrein van Zuidlaren, met als titel: 'Zorg voor onderzoek en onderzoek voor zorg'. De nadruk van dit symposium lag op verpleegkundige interventies in een multidisciplinaire context. Het doel is om zoveel mogelijk Lentis medewerkers te laten zien hoe goede zorg en onderzoek met elkaar verweven zijn. Dit doel werd bereikt en het symposium werd positief geëvalueerd. Om in de toekomst nog meer medewerkers de weg te wijzen naar de integratie van zorg en onderzoek wordt najaar 2013 een vervolgsymposium georganiseerd.

Begeleiding van onderzoek

Binnen Lentis Research werd in 2012 opnieuw begeleiding geboden aan medewerkers die, al dan niet in het kader van hun opleiding, onderzoek deden. Dit waren promovendi, maar ook verpleegkundigen, artsen en GZ-psychologen in opleiding tot specialist. De mensen waren betrokken bij alle stadia van onderzoek: protocol ontwikkeling, dataverwerking, analyse, rapportage en publicatie. Dit leidde niet alleen tot het succesvol afronden van het wetenschappelijke deel van de opleiding, maar ook tot publicaties in tijdschriften, presentaties van posters en voordrachten op congressen.

Omdat steeds meer opleidingen het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek als verplicht onderzoeksonderdeel hebben opgenomen, werd de staf van Lentis Research overvraagd.

In samenwerking met de Raad van Bestuur werd een uitbreiding van de onderzoeksformatie in het kader van onderwijsgebonden research verkregen, zodat in 2013 hiervoor een collega kan worden aangesteld.

Bibliotheek

De bibliotheek van Lentis is van groot belang voor de ondersteuning van innovatie, onderwijs en wetenschappelijk onderzoek en ter bewaking van het wetenschappelijke klimaat. De bibliotheek ondersteunt het onderzoek o.a. door het geven van onderwijs in zoeksystemen, het bieden van assistentie bij zoekopdrachten bij literatuuronderzoek, het beschikbaar stellen van boeken en tijdschriften, uitleg geven over de elektronische bibliotheek (digibieb), het versturen van elektronische alerts voor publicaties en het leveren van een bijdrage in het eerder genoemde EHBOz onderwijs. Samen met Lentis Research wordt steeds nagedacht over verbetering van de serviceverlening.

Clinical trials

Lentis medewerkers en Lentis Research zijn betrokken bij een groot aantal klinische onderzoeken, waarbij Lentis het onderzoek zowel zelf initieerde of juist participeerde in onderzoek van derden. Lentis Research is betrokken bij het ontwikkelen, beoordelen (lokale haalbaarheid) en opstarten van clinical trials. In 2011 werd ook een fase IV geneesmiddelenstudie gestart (Paliperidon palmitaat (PalmFlex studie) en afgerond. Deelname hieraan had tevens als doel de expertise rondom het uitvoeren van geneesmiddelenonderzoek verder uit te bouwen. In 2012 werd voortbouwend hierop, gestart met fase III onderzoek naar de effectiviteit van bitopertin op negatieve en positieve (rest) symptomen bij mensen met schizofrenie (Searchlyte).

Software

In 2011 werd de nieuwste versie van SPSS (SPSS 20), het software programma voor het uitvoeren van statistische analyses, via het Lentis netwerk beschikbaar gemaakt voor alle medewerkers. SPSS was goed beschikbaar in 2012.

Kwaliteitsborging wetenschappelijk onderzoek

In 2012 hebben twee medewerkers van de Lentis Research staf deelgenomen aan de landelijke BROK cursus (Basiscursus Regelgeving & Organisatie voor Klinisch Onderzoekers) en hebben het landelijke examen verbonden aan deze cursus gehaald. Zij zijn opgenomen in het landelijke register van de NFU. Aansluitend aan een lopende clinical trial hebben twee andere medewerkers scholing gehad in de internationale richtlijnen voor Good Clinical Practice.

Eén van de medewerkers (Stynke Castelein (SC)) van Lentis Research participeerde in de Stichting Medisch-ethische Toetsingscommissie Instellingen GGz (METIGG) hetgeen de informatie-uitwisseling rond medisch ethische toetsing sterk heeft bevorderd. In het voorjaar van 2012 werd de METIGG opgeheven wegens onvoldoende financiële middelen. De kennis en ervaring vanuit de METIGG blijkt buitengewoon zinvol in het opzetten van nieuw onderzoek en het begeleiden van mensen bij onderzoek.

Ontwikkelpunten

Hoewel er veel bereikt is in het derde jaar dat Lentis Research in deze vorm bestaat, valt er nog genoeg te ontwikkelen. Lentis Research heeft een kleine bezetting, terwijl er een stijgende vraag is naar het begeleiden van opleidingen (verpleegkundig specialisten, GZ- en KP-psychologen en artsen in opleiding tot specialist) bij het doen van onderzoek. Met de opleidingen binnen Lentis, is een plan ontwikkeld hoe de krachten kunnen worden gebundeld. Inmiddels is er toestemming gekomen tot een uitbreiding van de bezetting van wetenschappelijk personeel dat onderwijsgerelateerd onderzoek helpt op te starten en te begeleiden.

De METIGG is opgeheven wegens onvoldoende ingediende onderzoeksprotocollen en stijgende kosten. Hierdoor zijn onderzoekers bij Lentis genoodzaakt bij andere, mogelijk duurdere, METc's toestemming aan te vragen. Het budget dat gereserveerd is voor de bijdrage van Lentis aan de METIGG is teruggevloeid naar het algemene Lentis Research budget en ten goede gekomen aan aanvragen voor medisch ethische toetsing in de toekomst.

Conform het jaarplan 2012 bleven de medewerkers van Lentis Research medewerkers begeleiding bieden bij alle facetten van onderzoek. Een aantal afdelingen zoals Dignis (ouderenzorg) via Stynke Castelein en Welnis (o.a. eetstoornissen en persoonlijkheidsstoornissen, emotionele stoornissen) via Marte Swart, zijn extra ondersteund bij het opzetten van onderzoek en het bevorderen van een onderzoekscultuur.

Een aantal symposia en andere onderzoeksgerelateerde bijscholingen werd georganiseerd, o.a. een het Lentis-breed symposium in Zuidlaren en een symposium in Winschoten. Talloze kleinere bijeenkomsten werden georganiseerd op locatie t.a.v. lopende onderzoeksprojecten.

Op de vernieuwde website van Lentis wordt actuele informatie van Lentis Research geplaatst over nieuw dan wel lopend onderzoek, mogelijkheden voor subsidies en publicaties. De inhoud en vorm van de website zijn nog in ontwikkeling. Leonie Bais coördineert als onderdeel van het PR beleid, de verdere ontwikkeling van de website.

Het uitvoeren van steeds meer wetenschappelijk onderzoek maakt ook dat de opslag van data verder geprofessionaliseerd moeten worden, zowel wat betreft papieren dossiers, als wat betreft digitale opslag en de daarbij horende toegang en toegangsrechten. Onder leiding van Anneke Zijlstra wordt dit verder ontwikkeld.

Plan komend jaar

Het jaar 2013 zal vooral in het licht staan van het uitbouwen van een groot aantal onderzoeksactiviteiten en het aanpassen van de organisatie van Lentis Research aan veranderende behoeftes van research en onderwijs.

Tevens zal de toegenomen personele bezetting en daarnaast het krimpen van het aantal Lentis vestigingen, maken dat ruimtes voor Lentis Research medewerkers en de bibliotheek opnieuw dienen te worden ingericht.

Gezien de evaluaties van de EHBOz cursussen is besloten een vervolgcursus en/of een herhaling van de basiscursus EHBOz te geven.

Een aantal geneesmiddelenstudies maakt dat de kennis over nieuwe geneesmiddelen toeneemt. Deze kennis dient ook te worden gedeeld binnen Lentis, zowel ten aanzien van nieuwe middelen als experimentele middelen. De samenwerking met de apotheek van Lentis zal in 2013 worden geïntensiveerd.

Personele bezetting

Hieronder treft u de personele bezetting aan van het Centraal Bureau van Lentis Research in 2012.

Dr. Elske Bos	0.22 fte
Dr. Agna Bartels	0.11 fte
Dhr. Hans Berkelmans (CIP)	0.11 fte
Dr. Rikus Knegtering	0.44 fte
Leonie Bais, M.Sc.	0.44 fte
Dr. Stynke Castelein	0.66 fte
Dr. Marte Swart (zwangerschaps- vervanging mw. Castelein tot april 2012)	
Secretariële ondersteuning	
Mw. Ellen Klein	0.44 fte

Onderzoek binnen de zorggroep Linis

Zorg voor mensen met een ernstige psychiatrische aandoening

Algemeen

Binnen Linis wordt veel onderzoek gedaan naar psychosen in het kader van schizofrenie. Afgelopen jaren zijn er steeds meer onderzoeksinitiatieven vanuit Linis zelf gekomen, al dan niet in samenwerking met partners. Partners in veel onderzoeksprojecten zijn het Universitair Centrum Psychiatrie (UCP), het NeuroImaging Centrum (NIC) en het Rob Giel Onderzoekcentrum (RGOc) verbonden aan het UMCG, maar ook de afdeling psychologie van de RUG en de Vrije Universiteit van Amsterdam (Mark van der Gaag).

Naar aanleiding van een eerder advies in 2011 waarin een positief oordeel uitgesproken over de afdeling Linis Groningen (Kliniek en FACT) en de afdeling Linis Langdurige Rehabilitatie (LR) in Zuidlaren, werden vervolgsubsidies toegekend om de topklinische zorg aspiraties van de betrokken afdelingen uit te bouwen. Eind 2012 werd voor het Zorgprogramma Psychosen aan de Hereweg formeel een aanvraag ingediend om de status van TOPGGz te verkrijgen.

Activiteiten

Onderzoeksprojecten

Onderzoek op het gebied van verpleegkundige zorg

- **Treatment E-assist (TREAT) project**
Er is een digitale module in ontwikkeling waarin er aan de hand van ROM-Phamous screening en de Richtlijn Schizofrenie aanbevelingen voor het behandelplan worden opgesteld. Deze module is er op gericht om verpleegkundigen te helpen in de zorg voor hun patiënten. Na een pilotfase zal er een gerandomiseerde gecontroleerde studie (RCT) worden uitgevoerd om te onderzoeken of de adviezen die door de computer worden gegenereerd leiden tot meer evidence-based interventies door verpleegkundigen.
Onderzoekers: Gert Wolters, MANP, dr. Rikus Knegtering, dr. Marte Swart en dr. Stynke Castelein
Locatie: nog niet bekend
- **Cognitieve Adaptatie Training (CAT)**
De behandeling van cognitieve stoornissen en hun gevolgen bij mensen met psychiatrische stoornissen zijn veelvuldig onderwerp van onderzoek. Cognitieve Adaptatie Training (CAT) is een psychosociale interventie, die niet gericht is op het verbeteren, maar op het omzeilen van cognitieve stoornissen met als doel het functioneren van de patiënt te verbeteren. Vanaf begin 2013 zal een deel van de patiënten starten met CAT. In de behandeling zal met de patiënt een doel worden geformuleerd en zal worden gekeken welke (cognitieve) beperkingen hem/haar hierbij in de weg staan. De behandeling zal zich richten op het aanleren van nieuwe routines om deze beperkingen te compenseren.

Een voorbeeld is het klaarleggen van kledingsets in aparte dozen voor elke dag van de week om te voorkomen dat de patiënt ongepaste, incomplete of meerdere lagen kleding draagt. Ook kan men bijvoorbeeld een patiënt met een prospectief geheugenprobleem, maar een relatief intact retrospectief geheugen, aanleren om te steunen op gewoontes uit het verleden, bijvoorbeeld het plannen van alle afspraken op een specifiek tijdstip van de dag. De behandeling zal in experimentele vorm worden aangeboden. Dat betekent dat slechts een deel van de patiënten de daadwerkelijke training zal ontvangen. Indien de behandeling effectief blijkt, zullen de overige patiënten die in aanmerking komen voor de behandeling, deze ook aangeboden krijgen.

Onderzoekers: Annemarie Stiekema MSc., Piotr Quee MSc., en dr. Lisette van der Meer.

Locatie: Langdurige Rehabilitatie Zuidlaren

- Leefstijl/Elips

Door het gebruik van antipsychotica, genetische kwetsbaarheid en een ongezonde leefstijl, hebben patiënten met ernstige psychiatrische aandoeningen een sterk verhoogd cardiometabool risico. Desondanks ontbreken evidence-based strategieën om somatische co-morbiditeit bij deze patiëntengroep te voorkomen of te verminderen.

Doel van het onderzoek is het bestuderen van de (kosten-)effectiviteit van een gecombineerde leefstijlinterventie (voeding en beweging) op het cardiometabool risico bij patiënten met ernstige psychiatrische aandoeningen in een intramurale setting. Het leefstijlonderzoek is gestart op meerdere plekken in Noord-Nederland, onder andere bij GGz Friesland. Ook voor deze interventie geldt dat slechts een deel van de patiënten aan de daadwerkelijke interventie zal deelnemen. Indien de interventie effectief blijkt, zal deze afdelingsbreed worden geïmplementeerd.

Onderzoekers: Dr. Frederike Jörg, dr. Lisette van der Meer en mw. Anneke Zijlstra

Locatie: Langdurige Rehabilitatie Zuidlaren en BW's Groningen Stad

- Triadekaart

Vanaf augustus 2011 wordt op de afdeling Langdurige Rehabilitatie gebruik gemaakt van de Triadekaart ter verbetering en structurering van het familiecontact. De effecten van het gebruik van de Triadekaart zijn onderwerp van wetenschappelijk onderzoek. Om deze reden maakt op dit moment slechts één van beide teams gebruik van de Triadekaart. Indien de Triadekaart een effectief middel blijkt om de familiecontacten te onderhouden, zal deze afdelingsbreed worden ingezet.

Onderzoekers: Dr. Lisette van der Meer en dr. Joeske T. van Busschbach

Locatie: Langdurige Rehabilitatie Zuidlaren

Projecten in samenwerking met het NeuroImaging Center

- TRENSS

Behandeling van negatieve symptomen met repetitieve Transcraniële Magnetische Stimulatie. Met behulp van fMRI, interviews en testen wordt gekeken naar het effect van de behandeling en naar de neurale basis van negatieve symptomen. In december 2011 is er een TMS-apparaat van het UCP naar Zuidlaren verhuisd om aldaar patiënten te behandelen, aangezien daar veel patiënten met negatieve symptomen zijn. In 2012 werd naar afronding van het TRENSS onderzoek toegewerkt. In 2013 zijn analyses en rapportage en publicatie gepland.

Onderzoekers: Drs. Jozarni Dlabac-de Lange, Leonie Bais, MSc, dr. Rikus Knegtering en prof.dr. André Aleman

Locatie: FACT en Kliniek Groningen, Intensieve Zorg Zuidlaren en UCP UMCG

- REFLEX

Onderzoek naar het effect van een training ter verbetering van ziekte-inzicht. Dit is een multicenter trial. Er hebben twee groepen bij Lentis gelopen. Momenteel worden deelnemers geworven voor een tweede ronde van de training.

Locatie: FACT en Kliniek Groningen Stad en de Fasehuizen

Onderzoekers: Dr. Marieke Pijnenborg, mw. Anneke Zijlstra, drs. Ineke Koopmans, drs. Krijn van Berkel en prof.dr. André Aleman

- EMOZIE

fMRI-onderzoek naar de neurale basis van ziekte-inzicht. Er is reeds een groep van 40 mensen met schizofrenie onderzocht. Er zal een vergelijking gemaakt worden met patiënten met een bipolaire stoornis die een psychose hebben doorgemaakt en met gezonde deelnemers. De inclusie van patiënten werd in 2012 afgerond.

Onderzoekers: Dr. Lisette van der Meer en prof.dr. André Aleman

Locatie: FACT en Kliniek Groningen

- BeST

Behandeling van stemmen met rTMS. In totaal zullen er 48 mensen met aanhoudende auditieve hallucinaties worden behandeld. Het onderzoek werd in 2012 wat betreft inclusie van patiënten afgerond. Publicaties worden voorbereid (2013).

Onderzoekers: Leonie Bais, MSc, prof.dr. André Aleman en dr. Rikus Knegtering

Locatie: FACT Groningen

- RAF

In dit fMRI-onderzoek wordt een vergelijking gemaakt tussen de neurale effecten van Aripiprazol en Risperidon, waarbij een speciale focus ligt op de frontale hersengebieden. De inclusie van patiënten loopt langzaam, zodat het onderzoek nog doorloopt tot 2013.

Onderzoeker: Drs. Edith Liemburg, dr. Rikus Knegtering en prof.dr. André Aleman

Locatie: FACT en Kliniek Groningen Stad

- Communicatie en psychosen

Fundamentele studie naar de verwerking van taal en emotionele prosodie bij schizofrenie met fMRI en rTMS.

De inclusie van patiënten is reeds gestopt en de gegevens worden geanalyseerd. In 2012 en 2013 wordt aan data-analyse en publicaties gewerkt
Onderzoekers: Leonie Bais, MSc, en prof.dr. André Aleman
Locatie: Er wordt niet meer geworven

- ABC

Onderzoek naar het effect van virusremmers op psychotische symptomen, onderzocht met MRI en PET. Hans Klein is verbonden als psychiater aan het Universitair Centrum Psychiatrie. Deelnemers worden o.a. geworven in de Kliniek Groningen. Het onderzoek is complex, waarbij de werving van patiënt langzaam verloopt. In heel 2012 werden patiënten geworven. De studie loopt door in 2013.

Onderzoeker: Dr. Hans Klein

Locatie: Kliniek Groningen

Medicatiegerelateerde projecten

- PalmFlexS project/depotpoli

Dit is een studie geïnitieerd vanuit het farmaceutisch bedrijf Janssen farmaceutica naar de tevredenheid van patiënten bij het gebruik van depotantipsychoticum Paliperidon Palmitaat. Deze studie is begin 2011 gestart en is begin 2012 afgerond. De studie verliep volgens planning. Sinds voorjaar 2011 is het middel op de markt gebracht onder de naam Xeplion.

Onderzoekers: Mw. Anneke Zijlstra, drs. Krijn van Berkel en dr. Rikus Knegtering

Locatie: FACT Groningen

- Depot-antipsychotica anno 2011

Literatuuronderzoek naar de toepasbaarheid, organisatie van zorg en farmacologie van depot-antipsychotica. Een artikel is gepubliceerd begin 2011 in het Tijdschrift voor Psychiatrie. Daarnaast werd in 2012 verder gewerkt aan een boek over depot-antipsychotica. Publicatie van dit boek, deels gebaseerd op de eerdere publicatie uit 2011 over depot antipsychotica in het Tijdschrift voor Psychiatrie, wordt in 2013 verwacht.

Onderzoekers: Dr. Rikus Knegtering, dr. S. Castelein, en drs. Andrea van der Moolen

- Ontwikkeling van een instrument ter evaluatie van de effecten van depot antipsychotica

Op basis van de Subject's Reaction to Antipsychotics (SRA) zelfinvulvragenlijst werd in 2011 de RAP ontwikkeld om de effecten van depotantipsychotica samen met patiënten beter te kunnen evalueren.

In 2011 is een pilotproject gestart die deels werd uitgevoerd in 2012 met een nieuwe korte zelfinvulvragenlijst ter evaluatie van de effecten van depotantipsychotica, zowel kort na de toediening als vlak voor de volgende gift. Verwacht wordt dat deze zelfinvullijst zal bijdragen tot een meer optimale toepassing van depot antipsychotica.

- De invloed van antipsychotica op seksueel functioneren

Onderzoek naar de invloed van antipsychotica op seksueel functioneren is een langlopende onderzoekslijn ooit gestart rond het jaar 2000 op het Universitair Centrum Psychiatrie (promotie Rikus Knegtering). In de samenwerking van Lentis met het UCP heeft deze onderzoekslijn een vervolg gekregen in een tweede promotietraject met Marrit de Boer als promovenda. Het promotie-onderzoek van Marrit de Boer liep volop in 2012 en zal naar verwachting in 2013 een afronding krijgen.

Onderdelen in deze onderzoekslijn zijn:

1. Literatuuronderzoek naar de prevalentie en pathogenetische mechanismen van door antipsychotica geïndiceerde seksuele functiestoornissen.

Onderzoekers: Drs. Marrit de Boer, dr. Stynke Castelein, dr. Rikus Knegtering en prof.dr. Durk Wiersma.

2. De Risperidon Aripiprazole and Sexual functioning (RAS) studie. Onderzoek afgerond, geanalyseerd, en gepubliceerd in 2011.

Onderzoekers: Drs. Marrit de Boer, dr. Rikus Knegtering, drs. Andrea van der Moolen, dhr. Han Bous, prof.dr. Bob Wilffert, T. Hamamuri en prof.dr. Durk Wiersma.

3. De validatie van de Antipsychotics and Sexual Functioning Questionnaire (ASFQ).

Onderzoek naar de betrouwbaarheid en validiteit van de ASFQ. Data zijn binnen, analyses in 2012 en indienen in 2013.

Onderzoekers: Drs. Marrit de Boer, dr. Stynke Castelein, dr. Rikus Knegtering en prof.dr. Durk Wiersma.

4. De Tadalafil and Sexual Dysfunction study (TAD). Onderzoek naar de invloed van tadalafil op door antipsychotica geïnduceerde erectiestoornissen. Het onderzoek is geïndiceerd door het UMCG, wordt uitgevoerd door Parnassia, Den Haag (verantwoordelijk onderzoeker drs. H. Oolders, psychiater). Een voorpublicatie van de eerste data werd gedaan op het ECNP congres in Parijs 2011. Nadere analyses van de data werden in 2012 uitgevoerd en als poster gepresenteerd op internationale en nationale congressen, publicatie wordt in 2013 verwacht.

Onderzoekers die rapporteren: Drs. Marrit de Boer en dr. Stynke Castelein.

Overige projecten

- Empowerment

Een groot deel van de cliënten volgt een dagbestedingprogramma bij de afdeling Activering & Reïntegratie. De afdeling Activering en Reïntegratie Zuidlaren is onderdeel van zorggroep Linis. Naast mogelijkheden voor dagbesteding, inloop, educatieve en (re)creatieve activiteiten in het dagactiviteitencentrum en op de verblijfsafdelingen biedt de afdeling beschut werk, oriëntatie- en arbeidsrehabilitatietrajecten in werkprojecten aan mensen met een psychiatrische achtergrond. De diensten van de afdeling liggen vooral op het terrein van Lentis in Zuidlaren en voor een klein deel in de kop van Drenthe, zo dicht mogelijk bij de woonomgeving van de cliënten. A&R biedt een breed palet aan activiteiten en dagbesteding. Het biedt veel differentiatie in het niveau van werk en activiteiten en in de werksoorten. A&R biedt patiënten een gestructureerde werkomgeving. Zeer belangrijk is dat mensen dagelijkse routine houden, structuur en bezigheden zijn hierbij evident. De begeleiding van A&R sluit aan bij de behandeling van de patiënt die wordt geboden door de afdeling.

Middels het persoonlijk patiëntendossier wordt een activiteitenplan opgesteld en geëvalueerd in samenspraak met de cliënt en het multidisciplinaire behandelteam door de agogisch begeleider.

Hoewel de positieve effecten van dergelijke programma's op herstelbevordering, empowerment en kwaliteit van leven worden verondersteld, is hiernaar nog maar weinig structureel wetenschappelijk onderzoek verricht. Het doel van het onderzoek is de effecten van dagbesteding op empowerment, herstelbevordering en kwaliteit van leven in kaart te brengen. Tevens zal de kosteneffectiviteit van de dagbestedingprogramma's worden geëvalueerd.

Onderzoekers: Annemarie Stiekema, MSc, en dr. Lisette van der Meer

Locatie: Langdurige Rehabilitatie Zuidlaren

- MICA

Een vergelijkend onderzoek naar stigma binnen de muren van de professionele hulpverlening. Een stigmavragenlijst, de MICA, is vertaald uit het Engels en is reeds afgenomen onder behandelaren van FACT, de Klinieken en huisartsen. De inclusie van het onderzoek werd in 2012 afgerond en vooreerst op het jaarlijkse Villa Sasso congres december 2012 gepresenteerd. In 2013 worden verdere rapportage en een publicatie verwacht.

Onderzoekers: Drs. Laura Gras en dr. Stynke Castelein

- Factoranalyse negatieve symptomen

Negatieve symptomendata van de PANSS uit het Eerste Psychosen Onderzoek (EPO) en GROUP zijn geanalyseerd om te kijken of de negatieve symptomen onderverdeeld kunnen worden in twee of meer factoren, zodat ze niet als één groot cluster worden beschouwd. Het blijkt dat er twee factoren zijn. Hier hebben Edith en Stynke een artikel over geschreven en in 2012 werd dit ingediend en geaccepteerd (in 2013 gepubliceerd).

Onderzoekers: Drs. Edith Liemburg, dr. Stynke Castelein en dr. Rikus Kneegtering

- Meta-analyse menstruatiestoornissen

Hoewel het kopje meta-analyse zegt, gaat het in feite om een systematische review, een meta-analyse bleek niet mogelijk bij gebrek aan beschikbare data. Onder de titel "Relatie tussen antipsychotica geïnduceerde hyperprolactinemie en menstruatiestoornissen bij vrouwen met schizofrenie; een systematische review" werd het overzichtartikel in 2012 gepubliceerd. Een tweede Engelstalig artikel is in voorbereiding.

Onderzoekers: Drs. Boukje Martha Mollema en drs. Jelleke Ouweland

- Parelsubsidie lotgenoten

Dit project is gestart in 2010 en heeft van ZonMw de parelstatus gekregen. Doel: extra gelden voor het implementeren van de lotgenotengroepen in de zorg.

Er is op basis van de uitkomsten van het promotie-onderzoek in 2012 een nieuwe versie verschenen van het draaiboek 'Het begeleiden van een lotgenotengroep voor mensen met een psychose' (RGOc –uitgave, 2012). Het project is hiermee afgerond.

Samenwerking UCP en Lentis: dhr. Pieter Jan Mulder en mw. Castelein.

- Effect bewegen op negatieve symptomen

In 2012 werd gestart met een literatuuronderzoek naar het effect van bewegen op negatieve symptomen bij mensen met schizofrenie. Naar verwachting wordt deze systematische review/meta-analyse ter publicatie aangeboden in 2013.

Onderzoekers: Sjoerd Vogel (student UvA), Stynke Castelein, Rikus Knegtering en Mark van der Gaag (Parnassia, UvA).

- Multidisciplinaire Richtlijn Schizofrenie

Op basis van een systematische search, waarin alle RCT's en meta-analyses worden meegenomen, werd gewerkt aan de multidisciplinaire richtlijn schizofrenie (MDRS). Het hoofdstuk psychosociale interventies en het hoofdstuk verpleegkundige zorg zijn geschreven door dr. Stynke Castelein, prof. dr. Mark van der Gaag (VU en Parnassia) en dr. Berno van Meijel (Hogeschool InHolland). Dr. Rikus Knegtering nam samen met collega's een deel van de farmacotherapie richtlijn voor zijn rekening. In 2012 kwam de multidisciplinaire richtlijn schizofrenie landelijk beschikbaar

(<http://www.ggzrichtlijnen.nl/uploaded/docs/Multidisciplinaire%20richtlijn%20Schizofrenie%202012.pdf>)

Onderzoekers: Dr. Rikus Knegtering en dr. Stynke Castelein

- ROM-PHAMOUS

Het gesystematiseerde jaarlijkse onderzoek naar de sociaal, psychiatrische en somatische situatie van patiënten met een aan schizofrenie verwante psychose biedt naast verbetering van de individuele zorg van patiënten, de infrastructuur ter verbetering van het management van de zorg en het doen van wetenschappelijk onderzoek.

Sinds 2009 wordt getracht of de Phamous database (inmiddels omgedoopt tot ROM-Phamous) als epidemiologisch onderzoekstool gebruikt kan worden ter evaluatie van:

1. De relatie van depressie en antidepressivagebruik met antipsychoticagebruik te onderzoeken (2012 proefschrift van Irene Lako).
Onderzoekers: o.a. Drs. Irene Lako, en dr. Rikus Knegtering
2. De relatie van antipsychoticagebruik met beïnvloeding van frontale en limbische dopaminerge banen.
Onderzoekers: o.a. Drs. Edith Liemburg.
3. Onderzoek naar de invloed van PHAMOUS op de kwaliteit van de zorg, uitgedrukt in het aanbieden van rationale interventies horende bij door PHAMOUS geïdentificeerde problemen en zorgbehoeften.
Onderzoekers: Dr. Stynke Castelein, Gert Wolters.

- Hospitality Project (HY)

Het doel van dit promotietraject is om een nieuwe verpleegkundige interventie voor mensen met een psychotische stoornis te ontwikkelen en de effectiviteit ervan te evalueren. In deze interventie wordt lotgenotencontact gecombineerd met verschillende vaardigheidstrainingen in een eetclub bij de deelnemers thuis. De interventie richt zich op het vergroten van zelfmanagement, verbetering van kwaliteit van leven en uitbreiding van het sociaal netwerk van de deelnemers. De interventie en de methodiek zullen onderzocht worden in een pilotstudie. Vervolgens zal er een multi-center RCT opgezet worden om de effectiviteit te evalueren. In 2012 werden voorbereidingen getroffen voor het HY-project door mw. Marte Swart.

- Depressie en psychosen

Vanuit de GGz Drenthe (dr. Cees Slooff) is een aantal initiatieven gestart ter evaluatie van de prevalentie van depressieve symptomen bij mensen met psychosen. De eerste publicatie is in 2012 (Irene Lako en anderen) verschenen.

Onderzoekers: Drs. Irene Lako, dr. Cees Slooff, dr. Richard Bruggeman, dr. Rikus Knegtering en prof.dr. Durk Wiersma.

Subsidie-aanvraag ZonMw: Tussen Weten en Doen

Er is een subsidieaanvraag ingediend voor vijf projecten, allen gericht op de verbetering van de kwaliteit van verpleegkundige zorg. De thema's zijn verbeteren van cognitief functioneren, sociaal functioneren en zelfmanagement van patiënten met schizofrenie. De projecten bevatten allen aspecten van verpleegkundige zorg. Het Nurse E-assist, lotgenotengroepen, Hospitality project, Cognitieve Adaptatie Training en Elips. De vijf subprojecten maken deel uit van een innovatief en geïntegreerd behandelplan, gericht op verpleegkundigen in de zorg voor mensen met schizofrenie. Subsidiegever voor een deel van de projecten is Stichting Roos (2012); een stichting die zich hard maakt voor onderzoek naar psychotische stoornissen.

Top Klinische Zorg (intern)

In 2012 hebben de afdelingen Linis Groningen (stad) en Linis Langdurige Rehabilitatie (Zuid Laren) een vervolg ontwikkelplan voor Top Klinische Zorg ingediend. Dit is interne traject voor TOP GGz. De wetenschappelijke adviesraad heeft voor beide plannen een positief oordeel gegeven, hetgeen gepaard gaat met subsidies vanuit de Raad van Bestuur om zorg en onderzoek op de afdeling nog verder te ontwikkelen.

Binnen Linis Groningen heeft dit geleid tot de aanstelling van twee research verpleegkundigen, één voor FACT en één voor de Kliniek. Daarnaast zijn er plannen om een depotpolikliniek op te zetten.

Er zijn in 2012 informatieschermen aangeschaft die in de wachtruimtes patiënten, familie en medewerkers op de hoogte houden van de laatste zorg- en onderzoeksontwikkelingen.

Leonie Bais en de Research Assistenten (Anita Jonkers en Anneke Zijlstra) bewaken de inhoud van wat op de schermen wordt getoond.

Binnen Linis LR is, ter optimalisatie van behandelingen voor de doelgroep, gekozen voor evaluatie en innovatie middels wetenschappelijk onderzoek. Het onderzoek bij Linis LR heeft als overkoepelend thema 'herstelbevorderende zorg'. Voor het onderzoek zijn een senior-onderzoeker, een junior-onderzoeker en een promovendus aangesteld.

ROM onderzoeksverpleegkundigen

De opzet van het Leefstijl/Elips onderzoek bij Linis Langdurige Rehabilitatie vereiste training van meer verpleegkundigen voor de ROM/Phamous screening. Dit is in een snel tempo georganiseerd. De ROM-onderzoeksverpleegkundigen dragen voor een belangrijk deel bij aan de kwaliteit van zorg voor mensen met een psychotische stoornis en ondersteunen door het systematisch werken, het kunnen doen van patiënt gebonden wetenschappelijk onderzoek.

Ontwikkelpunten

In 2011 tot 2012 is het aantal onderzoeken dat door en bij Linis uitgevoerd wordt flink gestegen. Er is een procedure ontwikkeld, waarbij alle onderzoeksaanvragen ingediend moeten worden bij Linis Research alvorens te kunnen worden uitgevoerd. Op deze manier kan worden beoordeeld welk onderzoek waar kan lopen. Er is een formulier ontworpen, waarmee onderzoekers hun aanvraag kunnen indienen.

Met de komst van de twee onderzoeksverpleegkundigen heeft het onderzoek binnen Linis een extra impuls gekregen. Ze zijn zeer enthousiast en hebben in korte tijd geregeld dat er ruimte is op Linis Intranet voor onderzoek. Elke maand staat er een onderzoek centraal ('Onderzoek van de maand'): de onderzoeker wordt uitgenodigd om enkele presentaties te geven over het project, eventuele resultaten of over de inclusiecriteria alvorens er wordt gestart. Deze presentaties hebben als doel om, in zijn algemeenheid, deskundigheid omtrent onderzoek bij behandelaren te bevorderen en om onderzoek een vaste plek te geven in de teams. Daarnaast hebben deze presentaties (soms) als doel patiënten te werven voor het desbetreffende onderzoek. In de loop van komend jaar zal geëvalueerd worden of deze aanpak nuttig is.

Plan komend jaar

Om nieuwe en bestaande onderzoeksprojecten te kunnen blijven financieren wordt ernaar gestreefd nieuwe geldstromen aan te boren.

In 2012 is het NEAT project gestart (promotietraject Gert Wolters).

Daarnaast worden ROM/Phamous data steeds meer gebruikt om een beter beeld te krijgen van de problemen van onze patiëntenpopulatie en de gerelateerde (kwaliteit van onze) zorg. De opgedane expertise in het doen van klinisch geneesmiddelenonderzoek is uitgebreid door te participeren in fase III onderzoek naar het middel bitopertin bij mensen met schizofrenie. Er wordt een onderzoeker (promovendus) aangetrokken om het HY project uit te werken en op te gaan starten.

Samen met Parnassia Den Haag (drs. Hans Oolders) en het RGOc (dr. Richard Bruggeman) is in 2012 binnen ROM Phamous, onderzoek opgestart naar de kwaliteit van leven van mensen met psychosen o.a. door een vraag uit het geluksonderzoek op te nemen. De "geluksvraag" zal ook in 2013 in het ROM-Phamous onderzoek worden meegenomen.

Personele bezetting

Linis Groningen

Mw. Anneke Zijlstra (onderzoeksvpl., FACT Groningen)	0.22 fte
Anita Jonkers, MANP (onderzoeksvpl., Kliniek Groningen)	0.22 fte
Drs. Ineke Koopmans (psycholoog, FACT Groningen)	0.22 fte

Linis Langdurige Rehabilitatie

Dr. Lisette van der Meer (senior onderzoeker)	0.66 fte
Annemarie Stiekema, MSc (promovendus)	0.66 fte
Piotr Quee, MSc (onderzoeker)	0.22 fte

Onderzoek binnen de zorggroep Dignis

Zorg voor ouderen

Algemeen

Dignis is de grootste zorggroep van Lentis, en is onderverdeeld in twee divisies: de verpleeg- en verzorgingshuizen (V&V) en de GGz divisie. De GGz divisie bestaat uit de afdelingen ouderenpsychiatrie ambulante en klinisch in Groningen, Zuidlaren, Winschoten, Delfzijl, Stadskanaal, Team 290 en het Centrum voor Neuropsychiatrie.

Visie Dignis

Waar de verschillende onderdelen van Dignis samen voor staan, wordt gekenmerkt door het volgende:

- Patiënten hebben de maximale regie over hun eigen leven. Zij leven en wonen met hun beperkingen zo zelfstandig mogelijk. Zij nemen verantwoordelijkheid voor wat zij zelf kunnen, voor hun eigen behandeling en om maximaal zelfstandig te kunnen zijn. Waar dat niet lukt biedt Dignis bescherming, ondersteuning en compensatie.
- Waardigheid is een sleutelbegrip: waardig leven, waardig ouder worden en waardig sterven. Waardigheid houdt verband met eigen regie en met respect. Eigen regie waar mogelijk en voor zover mogelijk. Wij zijn bereid daar ver in te gaan. Respect altijd en overal, ongeacht de omstandigheden.

De mens en zijn verhaal is het uitgangspunt. Er is aandacht voor achtergrond, levensstijl en gewoonten van patiënten, cliënten en bewoners. Voor elk individu wordt dit verhaal als uitgangspunt genomen voor het handelen.

Dignis GGz: in lijn met de visie van Dignis staat in de zorg die de ouderenpsychiatrie, T290 en CNP bieden de patiënt en niet de ziekte centraal. In de zorgprogrammering vertaalt zich dat in zorgpaden, die waar nodig zich verbreden tot lanen, en waar mogelijk zich beperken tot een korte brug wanneer tweedelijns GGz overbodig is (geworden). Een goed, zo goed mogelijk, leven is het streven.

In de derde en vierde levensfase neemt onze kwetsbaarheid toe. Vrijwel steeds is bij onze patiënten in meer of mindere mate sprake van multimorbiditeit. Goede zorg dient dan ook op maat gemaakt en vermaakt te worden, onder regie van (de wensen van) de patiënt.

Activiteiten

- Cursussen, Symposia/congressen (georganiseerd), subsidieaanvragen:
 - Afscheidssymposium J de Keijzer, 17-04-2012
 - Symposium Lentis R, 11-10-2012
 - Gehonoreerde aanvraag subsidie voor ontwikkelen TOPGGz (heeft geleid tot aanstelling van S. Castelein, als tweede senior onderzoeker, binnen Dignis GGZ)
 - Meegeschreven aan aanvraag voor subsidie voor onderzoek naar Paro, project New

Friends (toegekend zomer 2012, start project december 2012)

- Onderzoeksprojecten: Er is een veelheid aan lopende onderzoeksprojecten binnen Dignis.

Deze projecten zijn inmiddels ingedeeld in vier onderzoekslijnen:

1. Affectieve stoornissen vaak in combinatie met persoonlijkheidsproblematiek. Hieronder vallen: onderzoek doodsgedachten door mw. I. Bogers (psychiater); evaluatie Intensieve Thuisbehandeling (ITB) en alternatieve behandel mogelijkheden (waaronder rTMS, lichttherapie en mindfulness), wordt uitgewerkt door mw. M. Boshuisen (onderzoekscoördinator, senior onderzoeker en psychiater) en mw. S. Castelein (senior onderzoeker).
2. Herstelondersteuning bij patiënten met ernstig psychiatrische aandoeningen (EPA) en het versterken van eigen regie. Nog geen concrete uitwerking.
3. Dementie en gedragsproblemen. Hieronder valt onderzoek naar nieuwe mogelijkheden in opvang en behandeling van deze groep complexe patiënten. Dit wordt uitgewerkt door dhr. R. Hartoungh (specialist ouderengeneeskunde) en mw. L. Gras (psychiater).
4. Belevingsgerichte zorg en het versterken van eigen regie. Hieronder vallen de volgende onderzoeken: Paro, door mw. S. Anisuzzaman (ergotherapeut en bewegingswetenschapper), Kleinschalig wonen door dhr. J. Kok (psycholoog). In de toekomst zal onderzoek m.b.t. het Living Lab hier ook deel van uit gaan maken (mw. F. Boersma, specialist ouderengeneeskunde en onderzoeker en dhr. R. Reijnders, sociaal geriater).

Ontwikkelpunten

Ontwikkelpunten bij Dignis zijn het verder ontplooiën van initiatieven voor onderzoek binnen de verschillende onderzoekslijnen in een zodanige zin dat hierover gepubliceerd kan worden. Verder is het de bedoeling om meer medewerkers te stimuleren actief te participeren in lopende onderzoeken passend in de onderzoekslijnen, dan wel om zelf initiatief te ontplooiën in de richting van onderzoek passend binnen de onderzoekslijnen. Knelpunten als de beperkte zichtbaarheid en bekendheid van de onderzoekscoördinator en verwarring over de reikwijdte van de functie zijn inmiddels grotendeels aangepakt. Het motiveren en stimuleren van medewerkers tot het doen van onderzoek en het nemen van initiatieven op dat gebied blijft bij Dignis moeilijk. Bij Dignis GGZ was bovendien de grote reorganisatie en de onrust die dat met zich meebracht in samenhang met de invoering van ROM in de ouderenpsychiatrie een factor die knellend werkte.

Plan komend jaar

Het komend jaar ligt het focus op het definiëren en uitbouwen van de onderzoekslijnen. Daarbij hoort het stimuleren van mensen tot het doen van onderzoek, en het faciliteren daarvan. De invoering van ROM bij Dignis GGZ is een belangrijke factor die het klimaat voor onderzoek kan versterken. In dit kader zullen ook verschillende behandelingen bij Dignis ouderenpsychiatrie aan de hand van ROM-data geëvalueerd worden.

In 2013 zal nader onderzocht worden in hoeverre de afdeling de Hazelaar en/of het Centrum voor Neuropsychiatrie mogelijkheden hebben om in de toekomst zich te ontwikkelen tot TOPGGz afdelingen en daarvoor gelden aan te trekken. Actief zal gestuurd worden op het vergroten van de naamsbekendheid van Dignis op het gebied van onderzoek, door publicaties en voordrachten. Daarnaast zal op verschillende gebieden gewerkt worden aan het verkrijgen van financiering voor onderzoek, door het schrijven van subsidieaanvragen en overige fondsenwerving.

Personele bezetting

De personele bezetting van Dignis is groot. Het aantal fte voor onderzoek is beperkt: de onderzoekscoördinator/senior onderzoeker (M. Boshuisen; 0.4 fte tbv Dignis algemeen), een senior onderzoeker (S. Castelein, 0.2 fte, tbv Dignis Ouderenpsychiatrie, op TOPGGz stimuleringsgelden), een senior onderzoeker (F. Boersma, 0.2 fte, tbv Dignis T290) en twee junior onderzoekers (I. Bogers; 0.2 fte tbv Dignis Ouderenpsychiatrie, en J. Kok; 0.2 fte tbv Dignis V&V). Het streven is de capaciteit voor mensen die gedeeltelijk onderzoek willen doen naast hun klinische werk uit te breiden. Hiervoor zal in 2013 actief gezocht worden naar mogelijkheden om subsidie aan te vragen en fondsen te werven.

Onderzoek binnen de zorggroep Jonx en het ATN

Kinder- en jeugdpsychiatrie: Ambulant en Autisme Team Noord-Nederland

Activiteiten

De lopende onderzoeksprojecten zijn zowel op diagnostiek als op behandeling gericht.

* ADHD@Home

Effectiviteit van thuisbehandeling bij kinderen met ADHD die onvoldoende op reguliere behandeling hebben gerespondeerd: een gerandomiseerd gecontroleerd onderzoek

In samenwerking met Accare, UCKJP Groningen.

Vorbereidingen in 2012, start juni 2013, ambulant team.

Intern: drs. E. Bakker, psycholoog

Extern: dr. P.J. Hoekstra, hoofdonderzoeker

Toelichting:

Doelstelling is het onderzoeken van de korte termijn effectiviteit van een kortdurende, gedragstherapeutische thuisbehandeling (TB) voor kinderen met ADHD in de leeftijd van 6 tot en met 12 jaar die onvoldoende gerespondeerd hebben op de standaard poliklinische behandeling bestaande uit medicatie, oudertraining of een combinatie van beide behandelingen. Secundaire doelstellingen van het project zijn het onderzoeken van lange termijneffecten, van de effectiviteit op secundaire uitkomstmaten en van de effecten van verschillende psychosociale, cognitieve en biologische moderatoren en mediators op het behandelingsucces.

Cognitieve veroudering bij ouderen met Autisme Spectrum Stoornissen (ASS)

In het kader van de opleiding tot specialist in samenwerking met RUG is een studie gestart naar cognitieve veroudering bij ouderen met ASS.

Intern: drs. L. Davids, GZ-psycholoog in opleiding tot specialist

dr. I.D.C. van Balkom, senior onderzoeker Jonx

Extern: dr. I. Berg

Toelichting:

Het betreft een studie, in het kader van de opleiding tot klinisch psycholoog, gericht op het beoordelen en meten van cognitieve veroudering bij ouderen met ASS in vergelijking tot twee andere groepen volwassenen met ASS (20-40 jarigen, 40-55 jarigen).

*Fixed interests and repetitive behavior

In samenwerking met de VU, afdeling Neuropsychologie, Amsterdam.

Vorbereiding 2012, start februari 2013, ATN.

Intern: Dr. I.D.C. van Balkom, hoofdonderzoeker

Extern: Dr. P.J. Vuijk, senior onderzoeker VU

Toelichting:

Doel is de diagnostiek van restrictieve interesses en repetitief gedrag te verbeteren. Het is een vervolg op het promotieonderzoek van dr. I. van Balkom en betreft valideringsonderzoek van de Nederlandstalige Repetitive Behavior Questionnaire-2.

*Implementatie studie Depressie bij Jeugd

In samenwerking met het Trimbos Instituut.

Sinds september 2011, ambulante team.

Intern: Mevr. I. Resner, gedragswetenschapper

Extern: drs. D. van Duijn, Wetenschappelijk medewerker Zorginnovatie

Toelichting:

Doel is inventarisatie van optimale implementatiestrategieën om een aantal sleutelaanbevelingen uit de richtlijn *Depressie bij jeugd* in te voeren binnen de jeugd GGz.

* Rouwhulp

Een wetenschappelijke studie gericht op het onderzoeken van de effectiviteit van rouwhulp een behandelprogramma voor kinderen en jongeren in rouw.

In samenwerking met de Universiteit Utrecht, faculteit Sociale Wetenschappen.

Sinds april 2010, ambulante team.

Intern: Mevr. A. Beukema, gz-psycholoog

Extern: Drs. M. Spuij, projectleider

Toelichting:

Het betreft een wetenschappelijke studie gericht op de effectiviteit van *Rouwhulp* een behandelprogramma voor kinderen en jongeren in rouw.

* Take Care, C4Youth

Wetenschappelijke studie naar de hulpverlening voor kinderen van 4-18 jaar met sociaal emotionele problemen.

In samenwerking met Accare, Elker, BJZ Groningen en de RUG.

Start 2010, ambulante.

Intern: I. van Zuidam, teamleider.

Extern: Dr. E. Noordik, RUG, hoofdonderzoeker.

Toelichting:

Kinderen met gedrags- en emotionele problemen, in totaal 2200, worden in hun pad door de hulpverlening gevolgd. Er zijn 800 kinderen opgenomen in de referentiegroep. Doelstelling is het in kaart brengen van demografische variabelen en routes in de hulpverlening.

Onderzoek binnen de zorggroep Welnis en het CIP

Ambulante psychiatrie, preventie, crisishulpverlening en Centrum voor Integrale Psychiatrie

Onderzoek binnen het Centrum Integrale Psychiatrie

Algemeen

Binnen het Centrum voor Integrale Psychiatrie (CIP) wordt ambulante geestelijke gezondheidszorg geboden aan mensen die, naast reguliere behandeling, complementaire geneeswijzen, leefstijl en/of zingeving en spiritualiteit in de behandeling willen betrekken. Hierbij wordt rekening gehouden met het feit dat mensen verschillen. In de werkwijze van het CIP zijn daarom pluriformiteit, respect voor de overtuiging van de patiënt en andere culturen, herwaardering van de therapeutische relatie en een focus op gezondheid en welzijn vanuit een holistisch perspectief belangrijke aspecten. Naast een open mind is ook een kritische houding vereist. Om de veiligheid en professionaliteit te garanderen heeft het CIP daarom een protocol voor alternatieve geneeswijzen ontwikkeld, die constante toetsing van de gekozen stappen in het behandelproces waarborgt, mede gebaseerd op de principes van evidence-based medicine.

Omdat integrale psychiatrie een relatief onontgonnen gebied is, gaan binnen het CIP integraal psychiatrische behandelingen en wetenschappelijk onderzoek naar veiligheid en effectiviteit ervan hand in hand. Dit wordt gedaan door een onderzoeksgroep waarin behandelaren en onderzoekers van het CIP, verschillende universiteiten, studenten en participerende externe hulpverleners op het gebied van complementaire geneeswijzen samenwerken.

Onderzoek

Het onderzoek binnen het CIP is in twee lijnen vormgegeven:

1. Onderzoek naar de effecten van complementaire medicatie (zoals kruiden en voedingssupplementen) op het beloop van psychiatrische aandoeningen.
2. Onderzoek naar zelfhelend vermogen, met als uitgangspunt dat er twee wegen leiden naar gezondheidsverbetering: enerzijds de pathogenese (de ziekteleer), die verklaart waarom klachten ontstaan en hoe deze klachten of symptomen bestreden kunnen worden om daarmee de draaglast te verminderen en de gezondheid te verbeteren, maar anderzijds de salutogenese (de gezondheidsleer), die gebaseerd is op het idee dat naast het verlagen van de draaglast ook de draagkracht kan worden vergroot om een betere gezondheid te bereiken.

In het verslagjaar zijn de volgende onderzoeken afgerond:

- Studie naar het effect van mindfulness bij verschillende diagnostische groepen
- Onderzoek naar de uitkomsten van routine outcome monitoring binnen het CIP
- Case study naar integrale behandeling van anorexia nervosa

Daarnaast is gewerkt aan nog lopende onderzoeksprojecten:

- Review over de effectiviteit van natuurlijke medicatie op patiënten met een psychotische stoornis
- N=1 studie naar het effect van hartcoherentie therapie bij chronische depressie

- Evaluatie van het effect van leefstijlmodules

Naast bovengenoemd onderzoek werkt het CIP mee aan (nog lopend) onderzoek van promovendi van het UMCG, met name op het gebied van depressie.

Congres

In het verslagjaar is het 5de congres Integrale Psychiatrie gehouden. Net als in voorgaande jaren mocht het congres zich verheugen op enorme belangstelling en werd het weer hogelijk gewaardeerd.

Plan komend jaar

Het komend jaar ligt de focus op het afronden van het promotietraject van Rogier Hoenders, het voorbereiden van onderzoek naar compassie, yoga, vaktherapieën en St. Janskruid. Daarnaast zal de TOPGGz-aanvraag worden voorbereid voor de geplande visitatie in 2014. Tevens zal worden begonnen met de voorbereiding voor het 6de congres Integrale Psychiatrie.

Personele bezetting

De personele bezetting van het hele CIP bedroeg in 2012 gemiddeld zo'n 15.0 fte, waarvan 12 fte behandelaren en 3 fte overige medewerkers. Hierin bedraagt het aantal fte voor onderzoek ca. 1.3 fte.

Onderzoek op de afdeling Eetstoornissen en Obesitas

Algemeen

De keten Eetstoornissen & Obesitas (ambulant, deeltijd en kliniek) van PsyQ Groningen biedt intensieve behandeling voor mensen met complexe eetstoornissen. Er wordt een samenhangende, multidisciplinaire behandeling aangeboden, waarbij evidence-based of meest veel belovende methodieken toegepast worden. De doelen van behandeling zijn: gewicht op peil brengen en houden, obsessionele gerichtheid op uiterlijk in samenhang met gewicht verbeteren, eet- en dagstructuur aanbrengen en zonodig behandelen van de onderliggende problematiek.

We vinden het van belang dat er voortdurend wordt gezocht naar nieuwe en betere behandelingen voor onze doelgroep, daarom lopen er meerdere onderzoeken op onze afdeling.

Activiteiten

In 2012 liepen er een RCT en werden de voorbereidingen getroffen voor twee onderzoeken binnen eetstoornissen en obesitas.

Project 1: Inclusiefase: RCT naar het effect van de module agressieregulatie als onderdeel van psychomotorische therapie (PMT) zowel in deeltijd als in de ambulante setting.

In dit promotie-onderzoek van dhr. C. Boerhout wordt gekeken naar de invloed van psychomotorische therapie (PMT) op agressieregulatie bij patiënten met eetproblematiek. Het onderzoek loopt sinds eind 2009 bij Lentis op de 4-daagse dagbehandeling van PsyQ Groningen Eetstoornissen & Obesitas. Onderzocht wordt een kortdurende PMT module agressieregulatie, als vervolg op een pilotstudie in het voormalig Centrum voor Klinische Psychotherapie Zuidlaren (Boerhout & Van der Weele, 2007). In de trial wordt de helft van de patiënten middels randomisatie toegewezen aan de experimentele conditie: Module agressieregulatie + treatment as usual (TAU). De andere helft vormt de controleconditie en ontvangt alleen TAU.

Sinds medio 2012 heeft een uitbreiding plaatsgevonden van het onderzoek naar de 3- en 5-daagse dagbehandeling voor eetstoornissen bij Amaram in Zutphen.

Van eind 2010 tot 2013 vindt daarnaast een gerandomiseerde effectstudie plaats aan de polikliniek eetstoornissen van PsyQ Groningen. De module was gepland na intake in de wachttijd voor de Dieet Management Groep, zodat vergeleken kon worden met patiënten die doorgaans weinig en/of andersoortige overbruggingscontact hebben. Momenteel vindt analyse van de bevindingen plaats.

Naast deze effectstudies wordt in het promotie-onderzoek gewerkt aan een psychomotorisch meetinstrument voor agressieregulatie in samenwerking met het Centrum Bewegingswetenschappen van de RU Groningen. Dit instrument heet de Methode voor Stamp-Stoot-Stem (MSSS). Het moet een fysieke gedragsmaat opleveren als aanvulling op zelfrapportagelijsten voor agressie en dient tevens als feedbackinstrument voor het gecontroleerd leren uiten van agressie.

Invalshoek van het onderzoek is het benaderen van eetgestoorde gedragingen als geïnternaliseerde agressieproblematiek. Doel van de agressieregulatie door middel van PMT is het ombuigen van destructieve agressie naar constructieve agressie, d.w.z. naar een functionele balans tussen internaliseren en externaliseren. De lichaamsgerichte methodiek nodigt uit tot losmaken van naar binnen gekeerde agressie wat van toegevoegde waarde kan zijn voor het hele behandelproces.

Het onderzoek naar agressieregulatie door PMT heeft de bedoeling bij te dragen aan 'evidence-based' innovatie van de klinische praktijk, met als algemene aanbeveling expliciete aandacht voor agressieregulatie in de richtlijnen voor eetstoornissen, in 1^e instantie vanuit ervaringsdeskundigheid van de PMT en bij bewezen effect volgens protocol van de module agressieregulatie.

Onderzoekers

Promovendus: drs. C. Boerhout, Lentis & Rob Giel Onderzoekscentrum (RGOc), UMC Groningen

Promotoren: prof. dr. H.W. Hoek, UMC Groningen, Columbia University New York, Parnassia Bavo Academie Den Haag; en prof. dr. D. Wiersma, RGOc, UMC Groningen

Onderzoeksbegeleiding: mw. dr. E. H. Bos, bij ontwerp onderzoeksprotocol en mw. dr. J. T. van Busschbach, bij uitvoering onderzoek; RGOc, UMC Groningen;

Instrumentontwikkeling: dr. Ir. A.L. Hof, Bewegingswetenschappen, RU Groningen; ing. W.J. Jonker, Wiskunde en Natuurwetenschappen, RU Groningen; M. Vermerris BSc, psychomotorisch therapeut.

Student-onderzoekers: M. Voskamp, Amarum Zutphen, ondersteund door dr. M. Vroling, senioronderzoeker Amarum; E. Satter & W. Maas, Bewegingswetenschappen RU Groningen, ondersteund door prof. dr. L.H.V. van der Woude.

Voordrachten gehouden in kader van dit onderzoek:

- FPK Assen: presentatie Methode voor Stamp-Stoot-Stem, bewegingswetenschappelijk onderzoek naar een psychomotorische gedragsmaat voor agressie, 27-03-2012
- Centrum Eetstoornissen Ursula Leidschendam: internationale presentatie Special Interest Group PMT eetstoornissen, over positionering PMT en onderzoek emotieregulatie, 07-06-2012
- Universitair Centrum Psychiatrie UMCG, PMT-symposium: presentatie onderzoek PMT-module agressieregulatie bij eetstoornissen, een gerandomiseerde effectstudie, 13-09-2012
- Congres Lentis Research, Zuidlaren, workshop onderzoek PMT en agressieregulatie bij eetstoornissen, 11-10-2012
- NVPMT studiedag Ermelo, workshop Identiteit PMT, 02-11-2012
- Congres Nationale Academie voor Eetstoornissen, Zwolle, workshop emotieregulatie met dr. Greta Noordenbos, 29-11-2012.

Project 2. In voorbereiding: Onderzoek naar de werking van EMDR bij eetstoornissen. Lichaams- en zelfbeeld zijn belangrijke instandhoudende factoren van de eetstoornis en moeilijk te beïnvloeden met bestaande behandelingen. We hebben de hypothese dat met EMDR het zelf- en lichaamsbeeld verbeterd kan worden en een positief effect heeft op de eetstoornis.

Project 3. In voorbereiding: Multicenter RCT naar de effectiviteit van de Fairburnmethode "cognitieve gedragstherapie enhanced". Fairburn heeft een relatief korte (20 sessies in 20 weken) transdiagnostische therapie ontworpen voor eetstoornissen waarbij geen andere behandeling plaats mag vinden tijdens de behandeling en 20 weken erna. Deze trial wordt geïnitieerd door PsyQ Haaglanden.

Plan komend jaar

De inclusie voor het ambulante gedeelte van het agressieregulatie loopt. De verwachting is dat we de inclusie eind 2013 af kunnen ronden. De inclusie voor het deeltijd vordert gestaag. Voor het EMDR onderzoek zijn we nu in de pilotfase. Komend jaar zullen we een onderzoeksplan uitwerken voor een vervolg van het EMDR onderzoek.

De multicenter RCT naar de methode van Fairburn start binnenkort met inclusie. Op dit moment wordt er al volgens deze methode gewerkt om te oefenen voor de start van de RCT. Ook willen we komend jaar een senioronderzoeker aanstellen om de lopende onderzoeken op de afdeling te begeleiden en nieuwe onderzoeklijnen uit te werken samen met het team. Een belangrijke rol van de senioronderzoeker zal ook zijn om onderzoek en zorg dichter bij elkaar te brengen.

Personele bezetting

De personele bezetting van de keten Eetstoornissen en Obesitas bedroeg in 2012 gemiddeld 16.3 fte, waarvan 15 fte behandelaren. Hierin bedraagt het aantal fte voor onderzoek 0,27 fte.

Onderzoek op de afdeling Persoonlijkheidsproblematiek

Algemeen

De afdeling persoonlijkheidsproblematiek bestaat uit een ambulante en deeltijd afdeling. De doelgroep zijn mensen met lichte tot zeer ernstige persoonlijkheidsproblematiek (leeftijd 18-65 jaar). Naast persoonlijkheidsproblematiek is er ook vaak sprake van comorbiditeit zoals depressie, angst, eetstoornis of PTSS. We bieden op indicatie ook behandeling aan het systeem van de patient. Behandelingen worden door een multidisciplinair team uitgevoerd waarbij de principes en uitgangspunten van klinisch psychotherapeutisch behandelen gehanteerd worden. Beoogde resultaten van onze behandelprogramma's zijn: verminderen van psychiatrische klachten; verminderen van suïciderisico en zelfbeschadigend gedrag; ontwikkelen van een realistisch zelfbeeld; verminderen van de rigiditeit in gedragspatronen; leren omgaan met emoties en relaties; verbeteren van maatschappelijk functioneren. Binnen de persoonlijkheidsproblematiek ontbreekt er nog kennis over onder andere welke behandeling voor wie het beste werkt. Om passende zorg te kunnen bieden, vinden wij het belangrijk dat er onderzoek gedaan wordt om meer te weten te komen over de effectiviteit en werkzame ingrediënten van behandelingen. De afdeling persoonlijkheidsproblematiek is bezig om eigen onderzoekslijnen op te zetten.

Activiteit

* Multicenter RCT naar de (kosten)effectiviteit van Mentalization Based Treatment (MBT) waarbij een vijfdaagse deeltijd variant wordt vergeleken met een intensieve ambulante variant. Deze trial wordt geïnitieerd door de Viersprong in Bergen op Zoom.

Plan komend jaar

In 2012 zijn we in de voorbereidingsfase van de MBT trial. In 2013 willen we starten met de inclusie. We zullen een senioronderzoeker aanstellen die met ons kan bekijken wat op onze afdeling passend en haalbaar is om te onderzoeken. We willen klein en dichtbij de patiënt beginnen om dit later uit te kunnen bouwen naar een groter onderzoek.

Personele bezetting

De personele bezetting van de afdeling persoonlijkheidsproblematiek bedroeg in 2012 gemiddeld 21 fte, waarvan 19,7 fte behandelaren. Hierin bedraagt het aantal fte voor onderzoek 0,58 fte.

Onderzoek binnen de zorggroep Forint en de Van Mesdag Kliniek

Forensische psychiatrie

Algemeen

In 2012 bestond de afdeling Onderzoek van FPC Dr. S. van Mesdag 10 jaar. Om dit feit te vieren is een symposium georganiseerd op 8 november getiteld: 'Filosofie in de forensische psychiatrie', en is er een bundel verschenen waarin alle onderzoekers van de afgelopen 10 jaar (een deel van) hun onderzoek beschreven. Deze bundel heet: "Mesdag wetenschappelijk: Tien jaar wetenschappelijk onderzoek in FPC Dr. S. van Mesdag". In 2012 is het onderzoek naar empathie afgesloten met de promotie van Harma Meffert. Het proefschrift had als titel 'Empathy under arrest?'.

Activiteiten

Wetenschappelijk onderzoek

1. Forensische sociale netwerkanalyse (FSNA)

Het sociale netwerk van een patiënt speelt in de meerderheid van de gevallen een belangrijke rol in de aanloop tot het delict (falen van de preventie). De invloed van het sociale netwerk als factor komt in de bestaande risicotaxatie-instrumenten slechts beperkt aan de orde. Het onderzoek betreft het sociale netwerk van de patiënt binnen en buiten de kliniek. Middels interviews met patiënten en enkele van hun netwerkleden wordt onderzocht welke netwerkpersonen en omstandigheden in het individuele geval bijdragen aan vermindering of toename van delictgevaar. Een belangrijk aandachtspunt in dit onderzoek is het ontwikkelen en evalueren van hierop gebaseerde risicomangement-interventies. Interventies bestaan uit afspraken met patiënt en netwerkleden over het toekomstig leven, eventueel in de vorm van levensloopbegeleiding.

Partners

Het betreft een promotieonderzoek in samenwerking met de Rijksuniversiteit Utrecht, Universiteit van Tilburg en Stenden Hogeschool Leeuwarden. Daarnaast betreft het een intern Mesdagonderzoek.

Onderzoekers

Dr. Marinus Spreen, drs Swanny Kremer, drs. Marlies van de Berg, drs. Lydia Pomp (promovenda, Stenden Hogeschool), prof. dr. S. Bogaerts (Universiteit van Tilburg) en prof. dr. B. Völker (Universiteit Utrecht).

Voortgang in 2012

In 2012 is een start gemaakt met de implementatie van de forensische sociale netwerkanalyse (FSNA) in het patiëntvolgsysteem (ROM).

Na een korte FSNA-cursus aan alle maatschappelijk werkers worden, in nauwe samenwerking met hen, bij alle patiënten die vanaf april 2012 zijn opgenomen een Instroom FSNA afgenomen. Doel is het integreren van de FSNA in het kader van de sociale diagnostiek en het patiëntvolgsysteem. Het motto is: Uitstroom begint bij de instroom. Hiervoor wordt een vragenlijst door de patiënt en al diens netwerkleden ingevuld. Door de netwerkleden herhaaldelijk tijdens de behandeling te vragen om over de voortgang van de patiënt te rapporteren, wordt ook het netwerk van de patiënt betrokken bij de behandeling en de ROM. In 2013 worden de resultaten hiervan structureel geïmplementeerd bij de multidisciplinaire behandelbesprekingen.

Voortgang promotie-onderzoek in 2012

In 2012 is het artikel "The social networks of personality disordered forensic psychiatric patients" aangeboden aan het tijdschrift "Journal of Social Work". Het artikel wordt in 2013 gepubliceerd.

2. Arousal meter

Mensen laten fysiologische reacties zien op het herkennen van voorwerpen of beelden en op vragen naar emotionele gebeurtenissen. Deze onderzoekslijn heeft als leidende vraag: op welke wijze kunnen meetmethoden van fysiologische reacties ingezet worden als behandelingsondersteunende en risicomangement methode (monitoring) gedurende het resocialisatieproject. Dit project is een vervolg op en een verbetering van het polygrafisch onderzoek. Met behulp van neuropsychologische tools en EEG-onderzoek, worden fysiologische reacties gemeten zoals elektrische huidweerstand, ademhaling, bloeddruk, oogbewegingen, spierbewegingen, hersengolven en bloedvolumedoorvoer. Daarnaast wordt onderzoek gedaan naar betrouwbaarheid en validiteit van 'bevraging'.

Partners

Universiteit van Tilburg/Leuven

Onderzoekers

Prof.dr. Stefan Bogaerts, dr. Marinus Spreen en drs. S. Fielenbach.

In 2012 is er een pilotstudie uitgevoerd.

Studie 1 Werktitel: De mythe van de neutrale stimuli.

In deze studie willen we plaatjes die in andere studies als neutrale stimuli gebruikt worden testen op hun daadwerkelijke neutraliteit. Wat bepaalt dat een stimuli daadwerkelijk minder arousal kan oproepen dan een andere en bestaat er daadwerkelijk zoiets als neutraliteit van stimuli? Plaatjes worden aan respondenten aangeboden en de reacties hierop worden door middel van fysiologische maten zoals EEG, spierspanning, huidgeleiding en hartslag gemeten. Er zal gekeken worden of reacties op stimuli geassocieerd kunnen worden met een bepaalde persoonlijkheidsstructuur, waardoor toekomstig onderzoek onder TBS-patiënten beter gevalideerd kan worden.

Voortgang 2012 'De mythe van de neutrale stimuli'

Dit onderzoek is in de zomer van 2012 uitgevoerd, met studenten van de Rijksuniversiteit Groningen als proefpersonen. Naar aanleiding van dit onderzoek konden we testen wat de mogelijkheden en beperkingen van de arousalmeter zijn en kon de techniek voor het gebruiken van de arousalmeter aangepast worden.

De arousal-meter voor de leugendetectie

Een stagiaire van Hogeschool van Hall Larenstein heeft vanaf september 2012 tot en met januari 2013 een onderzoek uitgevoerd met de arousal-meter. Hierbij werden studenten gevraagd om een mock-crime te ondergaan (doen alsof je een misdaad begaat), en vervolgens ondervraagd. Dit onderzoek heeft ertoe geleid dat een richtlijn is ontwikkeld, waardoor de resultaten van een meting met de arousal-meter te interpreteren zijn.

2013

Werktitel: Het meten van het niveau van craving dmv fysiologische parameters

De hoofdvraag die met de arousal-meter wordt onderzocht, is mede door de afgeronde onderzoeken van 2012 veranderd. Het promotietraject zal zich vanaf medio 2012 voornamelijk richten op het ontwikkelen van een betrouwbare maat voor het detecteren van cravingsgevoelens van drugsverslaafde TBS-patiënten in de door- en uitstroomfase. In deze studie willen we d.m.v. het aanbieden van verschillende stimuli (bijvoorbeeld drugsgelateerde foto's afwisselend met ongerelateerde foto's) het cravingsniveau van patiënten met een verslavingsprobleem vaststellen. De opzet zal grof gezegd als volgt zijn: een groep patiënten met verslavingsproblematiek vullen zowel subjectief hun "craving" in via zelfrapportagelijsten, eventueel vullen personeelsleden deze in voor patiënt, en we halen aanvullende informatie uit ons patiëntvolgsysteem. Daarnaast zal er een controlegroep zijn die niet fysiologisch reageert op stimuli.

Het behandeldoel van dit onderzoek is dat a) patiënten die subjectief rapporteren dat ze geen craving meer hebben, ondersteund worden in hun beleving indien dit ook fysiologisch wordt gevonden (ook goed voor vertrouwensband) en b) patiënten die subjectief rapporteren dat ze geen craving hebben maar fysiologisch wel reageren bewust maken van dit gegeven, zodat ze tot een beter inzicht komen. Met de vaststelling dat craving betrouwbaar gemeten kan worden met fysiologische parameters kunnen dan in de nabije toekomst behandelstudies gedaan worden (bijv. Libermanmodules) en als risicomanagement methode toegepast worden (bijv. cravingsniveau voor verlof en na verlof in kaart brengen voor de patiënt).

Naast deze studies binnen het FPC Dr. S. van Mesdag zal er in 2013 een samenwerking met FPC Veldzicht plaats vinden. Dit valt onder het onderzoeksproject van twee collega's uit FPC Veldzicht in het kader van hun opleiding tot klinisch psycholoog. In dit onderzoek wordt de reactiviteit op alcoholstimuli gemeten. Patiënten van het FPC Veldzicht ondergaan een training, waarvoor de arousal meter uit het FPC Dr. S. van Mesdag de voor- en nameting verzorgt.

Verslaving wordt gezien als een tot chroniciteit neigende aandoening van biopsychosociale aard, die de behandeling van TBS-gestelden ernstig kan verstoren. Met de huidige stand van zaken doorlopen patiënten het TBS-traject van instroom naar uitstroom, waarbij er specifieke zorgprogramma's worden gecombineerd met verslavingsbehandeling (integrated

dual-diagnosis treatment). Bij de behandeling van verslaving richt de focus zich voornamelijk op cognitieve gedragstherapie, psycho-educatie en motiverende gespreksvoering. Daadwerkelijk terugval in middelengebruik zorgt voor onvoorspelbaarheid en op basis van handhaven van de orde en veiligheid worden er beperkende maatregelen opgelegd. Echter wordt er tot heden nog (te) weinig aandacht besteed aan de chronisch biologische component van drugsverslaving. Tijdens de behandeling wordt er weinig rekening gehouden met het feit dat fysiologische aspecten van verslaving, zoals craving, niet door middel van cognitieve gedragstherapie (CGT) behandeld kunnen worden. Wanneer patiënten in de intramurale fase van hun behandeling zitten worden ze minder geconfronteerd met drugsprikkels. In verlofsituaties tijdens de resocialisatiefase is dit echter anders, en bestaat het gevaar dat patiënten onvoldoende voorbereid zijn op de lichamelijke symptomen van craving (zoals een verhoogde hartslag) die ook na lange tijd van abstinentie nog kunnen optreden en tot terugval in middelengebruik kunnen leiden. Patiënten zijn zich hiervan echter vaak onvoldoende bewust, wat het meten van deze cravingsgevoelens lastig maakt. Zelfrapportage cravingsvragenlijsten kunnen terugval in middelengebruik dan ook niet voldoende voorspellen. Patiënten met een verslavingsgeschiedenis zullen worden blootgesteld aan middelengerelateerde stimuli. Door middel van een EEG-afname en het meten van de hartslag kan getest worden in hoeverre patiënten nog reageren op prikkels. De aard van de reactie (arousal) op deze prikkels kan een inschatting geven van de craving die patiënten ervaren bij het zien van verslavingsgerelateerde prikkels.

Het doel van dit projectvoorstel is dan ook om fysiologische metingen van craving structureel op te nemen in de behandeling van verslaafde TBS-patiënten. Het onderzoek richt zich op TBS-patiënten met de diagnose van middelenslaving gedurende alle fases van de behandeling. Het gaat erom dat het fysiologisch meten van craving structureel in de behandeling van TBS-gestelden wordt opgenomen, van in- naar uitstroom. Hierdoor zal er uiteindelijk een betere kwaliteit van zorg geleverd kunnen worden, wat het terugdringen van recidive kan verbeteren.

Partners 2013

Universiteit van Tilburg

Onderzoekers

Prof.dr. Stefan Bogaerts, dr. Marinus Spreen, dr. Franc Donkers en drs S.Fielenbach.

3. Risicotaxatie onderzoek

Risicotaxatie is een verplicht onderdeel van het vrijhedenbeleid en de kwaliteit van de risicotaxaties is structureel onderwerp van onderzoek. In FPC dr. S. van Mesdag wordt gebruikt gemaakt van de HKT-30 als instrument voor geweldsdelinquenten en de SVR-20 voor zedendelinquenten.

Partner

Alle FPC's in Nederland.

Onderzoekers

Dr. Marinus Spreen en prof dr. S. Bogaerts

Voortgang in 2012

In 2010 is het landelijke project HKT-revisie van start gegaan. Dit project wordt gefinancierd met behulp van een innovatiesubsidie van DJI waarin FPC dr. S. van Mesdag penvoerder is (projectleider: dr. M. Spreen). In 2011 is dataverzamelingsfase afgerond. Er zijn in totaal 347 landelijke dossiers van ex-patiënten die in de jaren 2004- 2008 ontslag hebben gekregen gescoord. In 2012 is de handleiding geschreven en de dataset geanalyseerd . In 2013 zal de HKT-R geïntroduceerd worden.

Financiële verantwoording

In 2009 is een subsidieaanvraag ingediend van € 194.000,-. Door het Ministerie van Veiligheid en Justitie is € 164.000,- toegekend. Het onderzoek is in de afrondende fase. Kosten tot en met 31 december 2012 zijn € 165.000,-

In 2012 is het artikel van drs K. de Vries in het kader van de opleiding tot Klinisch Psycholoog verschenen in het Tijdschrift voor Psychiatrie. In 2012 heeft dr. M.Spreen gastcolleges Risicotaxatie gegeven bij de Master Forensische Psychologie van de Universiteit Tilburg, Klinische Psychologie aan de Rijksuniversiteit Groningen, de opleiding tot Verpleegkundig Specialist en de master Recherchekunde van de Politie Academie.

4. N=1 methodiek en het Patiënt Volg Systeem(PVS) (promotie onderzoek)

N=1 staat voor: het aantal onderzochte mensen (in onderzoekstermen: N) is één. Dus het gaat over één persoon. De overgrote meerderheid van behandel-evaluatie-onderzoek gaat over groepsvergelijkingen (van wel behandelde met niet of anders behandelde mensen). Dat is uitermate belangrijk onderzoek, maar daarnaast blijft de vraag: of er in het individuele geval een redelijke indicatie is te geven voor de werkzaamheid van een behandeling (causaal verband tussen behandeling en gebleken vooruitgang op bijvoorbeeld tests en inzake gedrag)? Daartoe is de zogenoemde N=1-methodiek ontwikkeld. Deze bestaat in aanzet sinds de jaren '70, maar komt vanwege de benodigde statistiek en methodologie maar heel langzaam tot ontwikkeling, terwijl er in principe een groot potentieel is. Een belangrijke onderzoekslijn is N=1-methodologie ontwikkelen: in individuele gevallen kunnen aangeven of er vooruitgang is en of er duidelijke indicaties zijn voor een causale samenhang daarvan met de gegeven behandeling (interventies). De ontwikkelde N=1 methodiek is toegepast in een patiënt volg systeem dat bestaat uit een vragenlijst (Instrument voor Forensische Behandel-evaluatie (IFBE)) die elke behandelbespreking door alle betrokken behandelaars ingevuld wordt. Het doel van het PVS is het op gestructureerde wijze evalueren van de behandeling op N=1 niveau, dit wordt ook wel routine outcome monitoring (ROM) genoemd. Met de verzamelde data zullen vervolgens ook op groepsniveau behandelonderdelen en zorgprogramma's geëvalueerd gaan worden.

Partner

Forensische psychologie, Universiteit van Tilburg.

Onderzoekers

Drs. Erwin Schuringa, dr. Marinus Spreen en prof. dr. S. Bogaerts (Universiteit van Tilburg).

Voortgang in 2012

In 2012 is de IFBE ingevoerd in Forint IZZ Zuidlaren en is het eerste artikel over de betrouwbaarheid van de IFBE aangeboden aan het tijdschrift Assessment. Dit artikel is niet geaccepteerd door dit tijdschrift, maar heeft wel een review gehad. Met deze review zal het artikel aangepast worden en daarna aangeboden worden aan een ander tijdschrift. Er is een toenemende belangstelling vanuit het veld naar de IFBE, wat onder andere geresulteerd heeft in een presentatie voor het LBHIV.

5. Ethisch onderzoek

Wanneer men op een regelmatige basis en gestructureerd met elkaar in gesprek gaat over ethiek en morele afwegingen, zal het nadenken over wat onze behandeling tot een goede behandeling maakt waarschijnlijk toenemen. In de dagelijkse praktijk is er zelden bedenktijd. Juist bij het maken van afwegingen bij morele dilemma's lijken werkers vaak op zichzelf aangewezen te zijn. Werkers richten zich dikwijls op hun eigen intuïtie en ervaringen. Moreel denken en werken is daardoor onderhevig aan willekeur en lijkt weinig reflectief en gecontroleerd te zijn.

Bij ethisch onderzoek wordt onderzocht of het 'ethisch denken' gestimuleerd wordt door regelmatig stil te staan bij ethische aspecten van de behandeling. Medewerkers worden ondersteund bij het eigen denkproces. Dit heeft als doel de morele bewustwording te bevorderen, de kwaliteit van morele reflectie te verbeteren, de motivatie tot het verlenen van goede zorg te vergroten en daarmee de kwaliteit van de zorg te verbeteren.

De ondersteuning aan de medewerkers wordt geboden door in regelmatige reflectiebijeenkomsten een stappenplan uit te leggen en toe te passen. De bijeenkomsten kunnen gebruikt worden om begrippen te verhelderen, om de situatie uit te diepen, om eventuele argumenten te analyseren en om te zien of deze coherent zijn, om zo te komen tot een situatie waarin de medewerker zelf tot een weloverwogen beslissing kan komen. Ook wordt onderzocht welke morele waarden voor medewerkers belangrijk zijn en hoe zij deze waarden vertalen in normen voor het handelen.

Partner

Rijksuniversiteit Groningen, prof. mr. dr. Anne Ruth Mackor (Hoogleraar professie ethiek aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid in het bijzonder van de juridische professies en bijzonder hoogleraar professionele ethiek vanuit humanistisch perspectief bij de Faculteiten Wijsbegeerte en Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap)

Onderzoekers

Swanny Kremer (Coördinator ethisch onderzoek, Junior Onderzoeker).

Werkgroep Ethiek: Ben Rijpkema (Pastor, Geestelijk Verzorger), Gerbrand Stam (Psychotherapeut), Harm Prins (Manager Dienst Geïntegreerde Beveiliging), Heidi Wolf (Sociotherapeut), Hein Bokern (Zorginhoudelijk Manager), Jeannette van der Meijde (Humanist, Geestelijk Verzorger), Karin Groot (Beeldend Therapeut), Lammert Neijmeijer (Dominee, Geestelijk Verzorger), Mariët Slaats (Psycholoog / onderzoeker), Sheila van

Staveren (Geestelijk Verzorger op Islamitische grondslag), Wilma Kerstholt (Seksuologe) en Wouter Bosma (Medewerker Educatie).

Voortgang in 2012

De werkgroep ethiek vindt het belangrijk om tijd te nemen voor reflectie, om werknemers met elkaar op een systematische manier te laten buigen over het werk, over zorg, over behandeling. In 2012 zijn er drie themalunches georganiseerd waarbij alle medewerkers aan konden schuiven om mee te denken. De drie thema's waren: intimiteit, levenskwaliteit & veiligheid en niet nakomende afspraken. Ter plekke is met behulp van een stappenplan een dilemma uitgewerkt met betrekking tot het betreffende thema. De themalunches worden binnen de kliniek goed bezocht, en positief geëvalueerd.

Internationale presentatie

Do we (have to) care or just say 'beware'? Relational Ethics and Relational Research in Forensic Psychiatry: Two birds with one stone? International Association of Forensic Mental Health Services, Miami, Florida

6. Interculturalisatie in de forensische zorg

In 2012 is besloten tot een nieuw onderzoekslijn. Het aantal allochtone patiënten binnen de Nederlandse Tbs-inrichtingen neemt steeds meer toe. Ook de FPC dr. S. van Mesdag staat voor de opgave met een grotere culturele diversiteit van patiënten om te gaan. Bijna de helft van alle patiënten met psychotische kwetsbaarheid in onze kliniek geboren is in het buitenland. Eind 2011 blijken de patiënten die in de kliniek verblijven afkomstig te zijn uit 36 verschillende landen. Van alle patiënten is 48,5% van allochtone afkomst. Hierbij is rekening gehouden met zowel eerste als tweede generatie allochtonen. De grootst vertegenwoordigde, niet-westerse allochtone groepen zijn afkomstig uit Suriname (10,8%) en Marokko (6,8%).

Cultureel bepaalde persoonlijkheidskenmerken en gedragspatronen vormen een belangrijke factor in de behandeling in de geestelijke gezondheidszorg en in de forensische psychiatrie. Diverse rapporten wijzen op de noodzaak om zorg op maat te bieden aan allochtonen (Raad voor Volksgezondheid en Zorg, 2000; Commissie Visser, 2006). Onderzoek is nodig om te bepalen wat daarvoor nodig is.

Centrale vraag in deze onderzoekslijn is: welke rol spelen culturele factoren tijdens de tenuitvoerlegging van de tbs-maatregel met dwangverpleging? In diagnostiek en risicotaxatie, behandeling en bejegening (= culturele competenties van de instelling als geheel).

De FSNA is een bruikbare methode (Conferentie Interculturele Forensische Zorg van het EFP, september 2011) in deze onderzoekslijn.

Partner(s)

Het onderzoek is een intern onderzoek.

Onderzoeker

Drs. M. van den Berg

7. Riskmanagement in Forensic Mental Health Nursing / Vroegsignalering (promotie onderzoek)

De Methode Vroegsignalering, vroegsignalering met behulp van signaleringsplannen, stelt tot doel dat patiënten en sociotherapie samenwerken in het identificeren, beschrijven en evalueren van de patiënt zijn persoonsgebonden vroege waarschuwingssignalen van agressie. Deze methode is toegepast en bestudeerd bij de totale patiëntenpopulatie van de FPC Dr. S. Van Mesdag. Onderzoek is gedaan naar het effect van de methode op het aantal separaties en de ernst van agressie bij incidenten in de kliniek. Daarnaast is op het niveau van sociotherapie bestudeerd wat de relatie is tussen vroegsignalering en de mate van betrokkenheid versus afstandelijkheid van medewerkers naar hun patiënten. Tenslotte is een vroegsignaleringslijst (FESAI¹) ontwikkeld die dient ter ondersteuning van het ontwerpen van een signaleringsplan. Resultaten tonen aan dat Vroegsignalering significant bijdraagt aan het terugdringen van: het aantal separaties en de ernst van agressie tijdens incidenten. Toepassing van de FESAI heeft aangetoond dat zowel observeerbare als niet-observeerbare gedragingen belangrijke vroege waarschuwingssignalen kunnen zijn in gedragsontregeling.

Partner(s)

Het onderzoek is een samenwerkingsproject van de Rijksuniversiteit Utrecht met de FPC Dr. S. van Mesdag en FPA De Meren.

Vervolgonderzoeken binnen het raamwerk. Het onderzoek 'Vroegsignalering' is in 2012 gestart in Noorse forensische instituten en in het gevangeniswezen in Oslo in samenwerking met Centre of Forensic Psychiatry van de Oslo University en Bredtveit Prison, Oslo in Noorwegen.

Onderzoekers

Dr. Frans Flutters, dr. Berno van Meijel, prof.dr. Henk Nijman, prof.dr. Stal Bjorkly (Noorwegen), drs. Mirjam van Leeuwen en prof. dr. Mieke Grypdonck.

Voortgang in 2012

De resultaten van het onderzoek zijn gepresenteerd op internationale seminars en congressen in Duitsland, België, Miami USA, Roemenië, IJsland, Malta en Noorwegen. De promotie van Van Flutters in 2011 heeft geleid tot diverse aanvragen voor lezingen, educatieve activiteiten en (inter)nationaal samenwerking aanvragen. Internationaal is gepubliceerd in peer reviewed tijdschriften en boeken.

Mede dankzij dit promotieonderzoek heeft de Forensisch Verplegingswetenschapper posities gekregen als: (1) Research Supervisor bij het Centre for Forensic Psychiatry van de Universiteit van Oslo en (2) Ass. Professor bij Molde University College (Noorwegen). Daarnaast is er internationaal toenemende belangstelling voor samenwerking op het gebied van training en onderzoek in het raamwerk van Early Recognition Method [ERM]. In de manual van de vernieuwde HCR-20-V3 staat de ERM vermeld als evidence-based risk

¹ FESAI = Forensic Early Signs of Aggression Inventory

management methode. Binnen het raamwerk van Vroegsignalering zijn vervolgonderzoeken verricht door studenten van de Hanzehogeschool en Saxion Hogeschool.

8. Early Recognition Method, Norwegian Pilot Project Research

De Early Recognition Method (ERM) wordt in een Noorse forensische kliniek toegepast waarbij alle patiënten (n=18) van de 'secured wards' individueel nauwgezet bestudeerd worden op hun gedrag voor en tijdens ERM. Patiënten die van de klinische behandeling overgaan naar de ambulante fase blijven in het onderzoek en worden gevolgd binnen de criteria van het ERM onderzoek. Tegelijk wordt bestudeerd wat de relatie is tussen 'early warning signs' en 'criterion based signs', zoals beschreven een SAFE project van prof.dr. S. Bjorkly.

Partners

Research Centre Ulleval Oslo University, Vestre Viken Hospital Trust en FPC Dr. S. Van Mesdag door betrokkenheid van Frans Fluttert.

Onderzoekers

Gunnar Eidhammer MSc, dr. Frans Fluttert en prof.dr. Stal Bjorkly.

Voortgang in 2012

De pilotfase van het onderzoeksproject is verlengd, de 1^e onderzoeker, G. Eidhammer, is als promovendus bij dit project aangesteld en de positie van Frans Fluttert als lid van de stuurgroep en in de functie van 'Research supervisor' is geformaliseerd.

Eidhammer en Fluttert hebben de volgende meetinstrumenten vertaald en gevalideerd voor toepassing in het Noors: (1) EssenCES-NOR, voor het meten van 'teamclimate', (2) FESAI-NO, beschrijving van 44 vroege waarschuwingssignalen van agressie en (3) PCQ-NO, instrument voor het meten van afstand-nabijheid van medewerkers tot patiënten.

9. EVIPRG eDelphi study 'Coercion in European Psychiatry'

Binnen de European Violence in Psychiatry Research Group (EVIPRG) is een multi centre onderzoek gestart naar de toepassing van dwangmaatregelen in (forensisch) psychiatrische instellingen in Europa in 18 landen. De Forensisch Verplegingswetenschapper is lid van de Board of Directors van de EVIPRG en nadrukkelijk betrokken bij dit onderzoek.

Partners

Het onderzoek staat onder leiding van prof.dr. Cowman van het Royal College of Surgeons, Dublin, Ierland en vindt plaats binnen de EVIPRG onderzoeksgroep. Dr. Frans Fluttert is de co-onderzoeker en contactpersoon namens Nederland.

Voortgang

De (elektronische) eDelphi vragenlijst is vertaald en gevalideerd voor toepassing in 18 Europese landen. Van deze landen zijn data verzameld wat heeft geleid tot een respons van 2418 deelnemers. De data worden geanalyseerd en voorbereid voor internationale publicaties.

Bijlage

Overzicht van publicaties 2012

De personen gemarkeerd met een * zijn werkzaam bij Lentis.

Proefschriften/ Dissertations

Inge D. van Balkom*. Phenotypes and epidemiology of rare neurodevelopmental disorders. Rijksuniversiteit Groningen.

Harma Meffert*. Empathy under arrest? Functional and structural neural correlates of empathy in psychopathy. Rijksuniversiteit Groningen.

Publicaties in het Nederlands / Publications in Dutch (including abstract in English)

- Bogers CH*, Boshuisen ML*, Kok JS*, Knegtering H*. Neurotoxiciteit tijdens lithiumgebruik bij ouderen: reden om behandelbeleid aan te passen? Tijdschr Psychiatr. 2012;54(4):359-69.
- Bruinsma CL*, Verbraak MJ, Verbraak P. Tijdschr Psychiatr. 2012;54(3):254-6. Transparantie in GGz gebaat bij ROM en Benchmarking.
- De Vries K, Spreen M*. Tijdschr Psychiatr. De HKT-30 als instrument voor beslismomenten binnen een tbs-behandeling. 2012;54(5):429-38.
- Knegtering H*, Castelein S*, Mulder-Paalman M*, van der Moolen AEGM. Depot antipsychotica in de klinische praktijk (depot antipsychotics in clinical practice). GGzet Wetenschappelijk. 2012;16:1/2 37-48.
- Knegtering H*, Castelein S*, Mulder-Paalman M*, van der Moolen AEGM. Depot antipsychotica in de klinische praktijk (depot antipsychotics in clinical practice). MFM, Tijdschrift voor Praktijkgerichte Farmacotherapie. 2012; 2, 4.
- Ouwehand AJ, Mollema-Schelwald BM*, Knegtering H*. De relatie tussen door antipsychotica geïnduceerde prolactineverhoging en menstruatiestoornissen in vrouwen met schizofrenie: a systematisch literatuuroverzicht. Tijdschr Psychiatr. 2012;54(10):861-8.
- Multidisciplinaire Richtlijn Schizofrenie 2012 (Dutch Guideline on Schizophrenia 2012). De Tijdstroom. ISBN 9789058982094.

Publicaties in het Engels / Publications in English

- AbouFarha K, van Vliet A, Knegtering H*, Bruggeman R. The Value of Desmethylclozapine and Serum CRP in Clozapine Toxicity: A Case Report. *Case Rep Psychiatry*. 2012;2012:592784.
- Bos EH*, Hoenders R*, de Jonge P. Wind direction and mental health: a time-series analysis of weather influences in a patient with anxiety disorder. *BMJ Case Rep*. 2012 Jun 8;2012.
- Buunk-Werkhoven Y, Dijkstra-le Clercq M, Verheggen-Udding E, de Jong N, Spreen M*. Halitosis and oral health-related quality of life: a case report. *Int J Dent Hyg*. 2012 Feb;10(1):3-8.
- Curcic-Blake B, Liemburg E, Vercammen A, Swart M*, Knegtering H*, Bruggeman R, Aleman A. When Broca Goes Uninformed: Reduced Information Flow to Broca's Area in Schizophrenia Patients With Auditory Hallucinations. *Schizophr Bull*. 2012 Oct 15.
- Hoenders HJ*, Bos EH*, de Jong JT, de Jonge P. Temporal dynamics of symptom and treatment variables in a lifestyle-oriented approach to anxiety disorder: a single-subject time-series analysis. *Psychother Psychosom*. 2012;81(4):253-5.
- Korver N, Quee PJ*, Boos HB, Simons CJ, de Haan L. Genetic Risk and Outcome of Psychosis (GROUP), a multi site longitudinal cohort study focused on gene-environment interaction: objectives, sample characteristics, recruitment and assessment methods.; GROUP investigators. *Int J Methods Psychiatr Res*. 2012 Sep;21(3):205-21.
- Lako IM, Bruggeman R, Knegtering H*, Wiersma D, Schoevers RA, Slooff CJ, Taxis K. A systematic review of instruments to measure depressive symptoms in patients with schizophrenia. *J Affect Disord*. 2012 Sep;140(1):38-47.
- Lako IM, Taxis K, Bruggeman R, Knegtering H*, Burger H, Wiersma D, Slooff CJ. The course of depressive symptoms and prescribing patterns of antidepressants in schizophrenia in a one-year follow-up study. *Eur Psychiatry*. 2012; 27(4):240-4.
- Lataster T, Shazad A, Henquet C, Quee P*. No evidence for familial covariation of neurocognition and negative symptoms in psychotic disorders. GROUP Investigators. *Schizophr Res*. 2012 Aug;139(1-3):271-2.
- Liemburg EJ, van der Meer L*, Swart M*, Curcic-Blake B, Bruggeman R, Knegtering H*, Aleman A. Reduced connectivity in the self-processing network of schizophrenia patients with poor insight. *PLoS One*. 2012;7(8):e42707
- Liemburg EJ, Swart M*, Bruggeman R, Kortekaas R, Knegtering H*, Curcic-Blake B, Aleman A. Altered resting state connectivity of the default mode network in alexithymia. *SocCogn Affect Neurosci*. 2012 Aug;7(6):660-6.

- Liemburg EJ, Knegtering H*, Klein HC, KorteKaas R, Aleman A. Antipsychotic medication and prefrontal cortex activation: a review of neuroimaging findings. *European Neuropsychopharmacol.* 2012;22(6):387-400.
- Liemburg EJ, Vercammen A, Ter Horst GJ, Curcic-Blake B, Knegtering H*, Aleman A. Abnormal connectivity between attentional, language and auditory networks in schizophrenia. *Schizophr Res.* 2012;135 (1-3):15-22.
- Quee PJ*, Schneider H*, van Slogteren S*, Wiersma D, Bruggeman R, Velligan DI. Cognitive adaptation training provided to chronically hospitalized patients with schizophrenia in the Netherlands: two case reports. *Case Rep Psychiatry.* 2012; 596162.
- Quee PJ*, Wiersma D, Sytma S, Bruggeman R. Cognitive adaptation training combined with assertive community treatment: a randomised longitudinal trial--a comment. *Schizophr Res.* 2012;140(1-3):264-5.
- Van Balkom ID*, Bresnahan M, Vuijk PJ, Hubert J, Susser E, Hoek HW*. Paternal age and risk of autism in an ethnically diverse, non-industrialized setting: Aruba. *PLoS One.* 2012;7(9).
- Van Balkom ID*, Vuijk PJ, Franssens M, Hoek HW*, Hennekam RC. Development, cognition, and behaviour in Pitt Hopkins syndrome. *DevMed Child Neurol.* 2012; 54(10):925-31.
- Van der Meer L*, de Vos AE, Stiekema AP*, Pijnenborg GH, van Tol MJ, Nolen WA, David AS, Aleman A. Insight in Schizophrenia: involvement of self-reflection networks? *Schizophr Bull.* 2012 Oct 27.

Boek

Mulder PJ, Castelein S*. *Draaiboek voor het begeleiden van een lotgenotengroep voor mensen met een psychose.* RGOc-reeks nummer 11 (herziene versie), 2012. Groningen. ISBN 978 90 367 5921 2, EAN 9789036759212

Posters

Bais L*, Vercammen A, Oldehinkel M, Knegtering H*, Aleman A. Effect of low frequency rTMS treatment on inner speech related activity in schizophrenia patients with auditory verbal hallucinations. 3rd Biennial Schizophrenia International Research Conference. *Schizophrenia Research Supplement 1 (2012), S194.*

Liemburg E, van der Meer L*, Swart M*, Curcic B, Bruggeman R, Knegtering H*, Aleman A. Reduced connectivity in the default mode network of schizophrenia patients with poor insight. 3rd Biennial Schizophrenia International Research Conference. *Schizophrenia Research Supplement 1 (2012), S196.*

Liemburg E, Castelein S*, Stewart R, van der Gaag M, Aleman A, Group Investigators, Knegtering H*. Subdomains of negative symptoms in schizophrenia: a two-domain factor model confirmed by confirmatory factor analysis. 3rd Biennial Schizophrenia International Research Conference. Schizophrenia Research Supplement 1 (2012), S303.

Van Es F, Smid H, Knegtering H*, Liemburg E, van den Heuvel E, Wiersma D, Aleman A, Bruggeman R. Neurocognitive profiling in a large cohort of first episode patients suggests three specific subgroups. 3rd Biennial Schizophrenia International Research Conference. Schizophrenia Research Supplement 1 (2012), S335.

Stiekema A*, van der Meer L*, Quee P*, Jörg F, Bruggeman R, Knegtering H*, Dethmers A*, Rietberg C*, Aleman A, Schoevers R. Towards recovery: empowerment and quality of life in chronic psychiatric inpatients. 3rd Biennial Schizophrenia International Research Conference. Schizophrenia Research Supplement 1 (2012), S338.

Lako I, Liemburg E, van den Heuvel E, Knegtering H*, Slooff C, Wiersma D, Bruggeman R, Taxis K. Development of a brief questionnaire for (un)desired effects of antipsychotics. 3rd Biennial Schizophrenia International Research Conference. Schizophrenia Research Supplement 1 (2012), S354.

Van der Meer L*, Pijnenborg M, Nolen W, Aleman A. Schizophrenia, social cognition, emotional processing and the role of the left ventrolateral prefrontal cortex. 3rd Biennial Schizophrenia International Research Conference. Schizophrenia Research Supplement 1 (2012), S292.

De Vos A, van der Meer L*, Pijnenborg M, Nolen W, David A, Aleman A. The association between self-reflective processing and insight in psychosis in schizophrenia patients: an fMRI study. 3rd Biennial Schizophrenia International Research Conference. Schizophrenia Research Supplement 1 (2012), S99.